

MASTEROPLEIDING TOT WETGEVINGSJURIST
MASTEROPLEIDING TOT OVERHEIDSJURIST

ACADEMIE VOOR WETGEVING &
ACADEMIE VOOR OVERHEIDSJURISTEN

QANU
Catharijnesingel 56
PO Box 8035
3503 RA Utrecht
The Netherlands

Telefoon: +31 (0) 30 230 3100
E-mail: support@qanu.nl
Internet: www.qanu.nl

Projectnummer: Q0655

© 2017 QANU

Tekst en cijfermateriaal uit deze uitgave mogen, na toestemming van QANU en voorzien van bronvermelding, door middel van druk, fotokopie, of op welke andere wijze dan ook, worden overgenomen.

INHOUDSOPGAVE

RAPPORT OVER DE MASTEROPLEIDINGEN TOT WETGEVINGSJURIST EN OVERHEIDSJURIST VAN DE ACADEMIE VOOR WETGEVING EN DE ACADEMIE VOOR OVERHEIDSJURISTEN	4
ADMINISTRATIEVE GEGEVENS VAN DE OPLEIDINGEN	5
ADMINISTRATIEVE GEGEVENS VAN DE INSTELLING	5
SAMENSTELLING VAN HET PANEL.....	5
WERKWIJZE VAN HET PANEL	6
SAMENVATTEND OORDEEL VAN HET PANEL.....	9
BEHANDELING VAN DE STANDAARDEN UIT HET BEOORDELINGSKADER VOOR DE UITGEBREIDE OPLEIDINGSBEOORDELING	13
Beoogde eindkwalificaties	13
Programma.....	16
Personeel.....	25
Voorzieningen	26
Kwaliteitszorg.....	28
Toetsing	30
Gerealiseerde eindkwalificaties	33
BIJLAGEN	37
BIJLAGE 1: CURRICULA VITAE VAN DE PANELLEDEN	39
BIJLAGE 2A: DOMEINSPECIFIEK REFERENTIEKADER MASTEROPLEIDING TOT WETGEVINGSJURIST.....	40
BIJLAGE 2B: DOMEINSPECIFIEK REFERENTIEKADER MASTEROPLEIDING TOT OVERHEIDSJURIST	46
BIJLAGE 3A: BEOOGDE EINDKWALIFICATIES MASTEROPLEIDING TOT WETGEVINGSJURIST	52
BIJLAGE 3B: BEOOGDE EINDKWALIFICATIES MASTEROPLEIDING TOT OVERHEIDSJURIST	55
BIJLAGE 4A: OVERZICHT VAN HET PROGRAMMA MASTEROPLEIDING TOT WETGEVINGSJURIST	58
BIJLAGE 4B: OVERZICHT VAN HET PROGRAMMA MASTEROPLEIDING TOT OVERHEIDSJURIST ..	60
BIJLAGE 5: BEZOEKPROGRAMMA	63
BIJLAGE 6: BESTUDEERDE EINDWERKEN EN DOCUMENTEN	64

Dit rapport is vastgesteld op 5 oktober 2017.

RAPPORT OVER DE MASTEROPLEIDINGEN TOT WETGEVINGSJURIST EN OVERHEIDSJURIST VAN DE ACADEMIE VOOR WETGEVING EN DE ACADEMIE VOOR OVERHEIDSJURISTEN

Dit rapport volgt het Beoordelingskader voor de uitgebreide opleidingsbeoordeling van de NVAO (d.d. 19 december 2014).

ADMINISTRATIEVE GEGEVENS VAN DE OPLEIDINGEN

Masteropleiding tot Wetgevingsjurist

Naam van de opleiding:	Opleiding tot Wetgevingsjurist
CROHO-nummer:	75095
Niveau van de opleiding:	post-initiële master
Oriëntatie van de opleiding:	wo
Aantal studiepunten:	61 EC
Locatie(s):	Den Haag
Aard en duur:	tweejarige deeltijdse opleiding met een duaal karakter
Onderwijstaal:	Nederlands
Vervaldatum accreditatie:	03-07-2018

Masteropleiding tot Overheidsjurist

Naam van de opleiding:	Opleiding tot Overheidsjurist
CROHO-nummer:	70154
Niveau van de opleiding:	post-initiële master
Oriëntatie van de opleiding:	hbo
Aantal studiepunten:	61 EC
Locatie(s):	Den Haag
Aard en duur:	tweejarige deeltijdse opleiding met een duaal karakter
Onderwijstaal:	Nederlands
Vervaldatum accreditatie:	03-07-2018

Het bezoek van het visitatiepanel Masteropleidingen tot wetgevingsjurist en tot overheidsjurist aan de Academie voor Wetgeving en de Academie voor Overheidsjuristen vond plaats op 26 en 27 juni 2017.

ADMINISTRATIEVE GEGEVENS VAN DE INSTELLING

Naam van de instelling:	Academie voor Wetgeving en Academie voor Overheidsjuristen
Resultaat instellingstoets:	n.v.t.

SAMENSTELLING VAN HET PANEL

De NVAO heeft op 8 mei 2017 ingestemd met de samenstelling van het panel. Het panel dat de masteropleidingen tot Wetgevingsjurist en Overheidsjurist beoordeelde bestond uit:

- Mr. dr. F.R. (Frits) Salomons (voorzitter), raadsheer in het Gerechtshof Den Haag;
- Prof. mr. dr. Y.E. (Ymre) Schuurmans, hoogleraar Staats- en Bestuursrecht, Universiteit Leiden en rechter-plaatsvervanger in de Rechtbank Rotterdam;

- Prof. mr. dr. B.M.F. (Bernard) Hubeau, hoogleraar Sociologie en Rechtssociologie aan de Faculteit Rechten en Faculteit Sociale Wetenschappen, Universiteit Antwerpen en gastprofessor Faculteit Recht en Criminologie aan de Vrije Universiteit Brussel;
- Mr. dr. A.G. (Arnt) Mein, lector Legal Management aan de faculteit Maatschappij en Recht aan de Hogeschool van Amsterdam;
- Mr. J. (Jill) Bangert, wetgevingsjurist en hoofd van de Afdeling Wetgeving van het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid;
- O. (Oussama) Chraibi LLB (student-panellid), masterstudent Staats- en Bestuursrecht aan de Vrije Universiteit Amsterdam en stagiair bij NautaDutilh.

Het panel werd ondersteund door dr. A. (Anna) Sparreboom, die optrad als secretaris.

De curricula vitae van de panelleden zijn opgenomen in Bijlage 1.

WERKWIJZE VAN HET PANEL

De masteropleidingen tot Wetgevingsjurist en Overheidsjurist worden verzorgd door twee academies, de Academie voor Wetgeving en de Academie voor Overheidsjuristen, die beide worden beheerd door de Stichting Recht en Overheid. De twee masteropleidingen, een post-initiële wo-master (MAWJ) en een post-initiële hbo-master (MAOJ) verschillen inhoudelijk, maar organisatorisch werken de academies nauw samen. Vanwege deze organisatorische overlap konden de masteropleidingen door het panel in het bezoek op 26 en 27 juni 2017 tegelijkertijd beoordeeld worden. Om recht te doen aan het eigen karakter van beide masteropleidingen, is het bezoekprogramma zo opgesteld dat het panel docenten en studenten van de respectievelijke opleidingen in verschillende sessies sprak.

Vorbereiding

Na ontvangst van de kritische reflecties controleerde de secretaris deze op kwaliteit en volledigheid alvorens deze ter bestudering naar het panel te sturen. De panelleden lazen de kritische reflecties en formuleerden op basis daarvan vragen en eerste bevindingen over beide masteropleidingen. In overleg met de voorzitter stelde de secretaris een selectie samen van vijftien eindwerken (scripties) van elke masteropleiding (bijlage 6). Deze eindwerken werden geselecteerd uit een lijst van afgestudeerden uit de twee laatste cohorten. Daarbij hielden de secretaris en voorzitter rekening met variatie in onderwerpkeuze, begeleiding en beoordeling. Het panel bestudeerde deze selectie van eindwerken en de bijbehorende beoordelingsformulieren. Een deel van de documentatie die tijdens de visitatie ter inzage lag op de leestafel, was voorafgaand aan het bezoek al digitaal aan het panel beschikbaar gesteld. In bijlage 6 is een overzicht opgenomen van alle documenten die op de leestafel lagen.

De secretaris stelde een bezoekprogramma op in overleg met de voorzitter en de contactpersonen van de Academie voor Wetgeving en de Academie voor Overheidsjuristen. Dit bezoekprogramma is in dit rapport opgenomen als bijlage 5. De opleiding selecteerde vervolgens voor elke gespreksronde representatieve gesprekspartners van beide academies die ter goedkeuring werden voorgelegd aan de secretaris en de voorzitter van het panel.

Bezoek

Op de eerste ochtend van het bezoek hield het panel een startvergadering. Tijdens die bijeenkomst werden de panelleden geïnformeerd over het NVAO beoordelingskader en de richtlijn voor de beoordeling van post-initiële masteropleidingen. Ook werden afspraken gemaakt over de werkwijze tijdens de visitatie en bestudeerde het panel een deel van het materiaal op de leestafel en het ter inzage gevraagde studiemateriaal van een door de voorzitter gemaakte selectie vakken (bijlage 6).

Het panel sprak met formeel verantwoordelijken, docenten, studenten, alumni, vertegenwoordigers van het werkveld (de deelnemersraad) en leden van de opleidings- en curriculumcommissie (OCC)

en de examencommissie. Tevens bood het panel studenten en docenten de gelegenheid om informeel met het panel te spreken tijdens een inloopspreekuur. Van die gelegenheid is geen gebruik gemaakt.

Het panel hield vervolgens een intern overleg om zijn voorlopige bevindingen te formuleren. Ter afsluiting van het bezoek gaf de voorzitter een publieke mondelinge toelichting, waarin hij de voorlopige indrukken en algemene observaties van het panel presenteerde.

Rapportage

De secretaris schreef een conceptrapport op basis van de bevindingen van het panel. Dit legde zij voor aan de panelleden. Na verwerking van hun commentaar en na akkoord van het panel stuurde de secretaris het rapport naar de directie van de Academies voor Wetgeving en Overheidsjuristen met het verzoek om eventuele feitelijke onjuistheden te melden. De reactie van de directie op het conceptrapport werd voorgelegd aan de voorzitter van het panel en feitelijke onjuistheden werden gecorrigeerd. Vervolgens is het rapport door het panel vastgesteld en toegestuurd aan de Academie voor Wetgeving en de Academie voor Overheidsjuristen.

Beslisregels

In overeenstemming met het Beoordelingskader voor de uitgebreide opleidingsbeoordeling van de NVAO heeft het panel de volgende definities voor de beoordeling van de afzonderlijke standaarden en de opleiding als geheel gehanteerd:

Basiskwaliteit

De kwaliteit die in internationaal perspectief redelijkerwijs verwacht mag worden van een bachelor- of masteropleiding binnen het hoger onderwijs.

Onvoldoende

De opleiding voldoet niet aan de gangbare basiskwaliteit en vertoont op meerdere vlakken ernstige tekortkomingen.

Voldoende

De opleiding voldoet aan de gangbare basiskwaliteit en vertoont over de volle breedte een acceptabel niveau.

Goed

De opleiding steekt systematisch uit boven de gangbare basiskwaliteit.

Excellent

De opleiding steekt systematisch ver uit boven de gangbare basiskwaliteit en geldt als een internationaal voorbeeld.

SAMENVATTEND OORDEEL VAN HET PANEL

De opleiding tot wetgevingsjurist is een duale post-initiële wo-masteropleiding, de opleiding tot overheidsjurist een duale post-initiële hbo-masteropleiding. De studenten van beide masteropleidingen werken naast hun opleiding van 61 ec, die is gespreid over twee jaren, gemiddeld 3,5 dag per week als trainee bij een ministerie, het Bureau Wetgeving van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, een uitvoeringsorganisatie, een toezichthouder of een andere organisatie binnen de Rijksdienst. De academies beogen met deze duale opleidingen professionals op te leiden die niet alleen juridische kennis hebben, maar ook effectieve juristen zijn. De opleidingen laten studenten toe die een juridische masteropleiding met goede resultaten hebben afgerond en die sterk gemotiveerd zijn om als jurist bij de overheid te werken.

Beoogde eindkwalificaties

In het onderwijsprogramma van beide opleidingen staan de theorie en de achtergrond van wetgeving en overheidsrecht en het aanleren van relevante vaardigheden en attitude centraal. Het panel heeft vastgesteld dat de beoogde eindkwalificaties van beide masteropleidingen passend zijn voor opleidingen op post-initieel masterniveau. Het panel is positief over het feit dat de beroepsgerichte eisen in de eindkwalificaties voortkomen uit de competentieprofielen die worden gehanteerd voor de functies van wetgevingsjurist en overheidsjurist bij de Rijksoverheid, waarvoor studenten in beide programma's worden opgeleid. Wel adviseert het panel de verschillen tussen de eindtermen van de hbo-masteropleiding tot overheidsjurist en de wo-master tot wetgevingsjurist duidelijker te verankeren in de eindkwalificaties. Het panel raadt daarnaast aan om voor de opleiding tot wetgevingsjurist de wetenschappelijke training nog wat steviger in de beoogde eindkwalificaties te integreren.

Programma

Het onderwijs in beide curricula is sterk met de beroepspraktijk verweven, niet alleen doordat de studenten naast het onderwijsprogramma werkzaam zijn als trainee, maar ook door de integratie van praktijkvoorbeelden in de leerstof, het vaardighedenonderwijs, de beroepservaring van de docenten en de stages. Het panel vindt dit een sterk punt van beide opleidingen. Met name in het geval van de opleiding tot wetgevingsjurist adviseert het panel de wetenschappelijke training nog wat steviger in het curriculum te verankeren, onder andere door scherper te letten op de methodische verantwoording van de eindopdracht.

Het panel vindt de inhoud van de curricula van beide masteropleidingen inhoudelijk logisch en voldoende samenhangend, maar constateert dat de opbouw van de leerlijnen en de vertaling van de eindkwalificaties in de programma's nog wat duidelijker uitgewerkt zouden kunnen worden. Een aantal modules wordt tegelijkertijd door zowel studenten van de master tot wetgevingsjurist als die van het programma tot overheidsjurist gevolgd. Het panel heeft geconstateerd dat in de meeste van deze cursussen maatwerk wordt geboden voor de verschillende groepen. De beslissing van het management om de keuzeruimte, ondanks verzoeken van studenten, in de curricula niet te vergroten, wordt door het panel onderschreven.

Het panel constateert dat de onderwijsvisie van de masteropleidingen, de wisselwerking tussen theorie en praktijk, in lijn is met de beoogde eindkwalificaties en in de werkvormen van de modules tot uiting komt. De academies hebben het principe van eigen verantwoordelijkheid van de studenten hoog in het vaandel staan. Het panel is hierover positief en heeft geconstateerd dat de studenten aan beide opleidingen inderdaad actief en gemotiveerd zijn. De goede rendementen van de opleidingen bevestigen dat de studievoortgang in beide programma's in orde is en dat er geen factoren zijn die de studievoortgang belemmeren. Het panel concludeert dat de programma's de studenten in staat stellen om de leerdoelen en beoogde eindkwalificaties stapsgewijs te behalen.

Het panel concludeert dat de toelatingsprocedure goed functioneert en dat de toelatingseisen aansluiten bij de kwalificaties van de instromende studenten en hen in staat stellen het programma succesvol te doorlopen en de beoogde eindkwalificaties te behalen. Het panel waardeert het feit dat

de selectieprocedure in nauwe samenwerking met het werkveld (de vertegenwoordigers van de departementen) plaatsvindt.

Personeel

De academies hebben een kleine vaste staf, die voor beide masteropleidingen werkt en daarnaast het postacademische onderwijsaanbod organiseert. Het gaat om de rector, enkele programmamanagers en opleidingscoördinatoren – onder wie een onderwijskundig adviseur - en een aantal medewerkers die belast zijn met communicatie, bedrijfsvoering, officemanagement en facilitymanagement. Docenten en trainers worden per module gevraagd hun medewerking te verlenen, wat de academies in staat stelt om nieuwe docenten aan te trekken wanneer vernieuwingen in het curriculum of andere omstandigheden daarom vragen. Het docentencorps wordt in de ogen van het panel op kundige en efficiënte wijze aangestuurd en ondersteund door de vaste staf. Het panel concludeert bovendien dat de kwaliteit en de bevoegenheid van de docenten en de continuïteit in de samenstelling van het docentencorps de opleidingen ten goede komt. Het panel is hierover positief en heeft geconstateerd dat dit, tezamen met de informele contacten tussen docenten en de academiestaf, bijdraagt aan het inspirerende studieklimaat aan de academies en de actieve en gemotiveerde houding van de studenten.

Voorzieningen

De Academies voor Wetgeving en Overheidsjuristen huizen in een statig pand aan de Lange Voorhout in Den Haag, op loopafstand van de ministeries, de Raad van State en de Tweede Kamer waar de studenten als trainees werken. Het panel constateert dat het gebouw en de faciliteiten een geschikte leer- en werkomgeving bieden voor studenten en staf. Voor de informatievoorziening wordt gebruikgemaakt van Outlookmail, WhatsApp en de gedeelde online werkruimte Box. Het panel constateert dat de informatievoorziening voldoet en dat de toegankelijkheid van de academiestaf en de docenten deze nog bevordert.

Het panel concludeert dat het systeem van studiebegeleiding, dat is gebaseerd op het principe van eigen verantwoordelijkheid, naar behoren functioneert. Met het jaargesprek, de patroon op de werkvloer, de begeleiding bij de eindopdracht en de mogelijkheden deel te nemen aan intervisiebijeenkomsten en coaching zijn er voor de studenten voldoende mogelijkheden om hun studiebegeleiding naar eigen inzicht en behoefte in te richten.

Kwaliteitszorg

Het kwaliteitssysteem van de academies is gericht op de evaluatie en verbetering van de opleidingsprogramma's en de organisatie van het onderwijs van beide masteropleidingen. Het systeem verloopt in een cyclus: deze begint met de vak- en docentevaluaties waarvan de resultaten worden samengevat in een startdocument dat aan de opleidings- en curriculumcommissie (OCC) en de examencommissie wordt voorgelegd. De adviezen van de OCC en examencommissie en die van de programmamanager en de coördinerende docenten leiden eventueel tot wijzigingen. Het panel stelt vast dat de cyclus van kwaliteitszorg, de OCC en de toets- en examencommissie naar behoren functioneert. Het panel heeft waardering voor de zorgvuldige wijze waarop de academies alle stakeholders, van studenten tot en met het afnemend beroepenveld, bij de kwaliteitszorg betrekken.

Toetsing

Het panel stelt vast dat gebruik wordt gemaakt van diverse toetsvormen, die passen bij de inhoud van de programma's en de onderwijsvisie van de academies. Niet alle modules worden afgesloten met een (openboek) tentamen; er worden ook cijfers gegeven op basis van mondelinge presentaties, essayopdrachten en participatie, bijvoorbeeld bij werkbezoeken. Het panel is positief over deze variatie in de toetsvormen en stelt vast dat de toetsen valide zijn en passen bij de leerdoelen van de modules. De afstemming van tentamenvragen tussen examinatoren is een aandachtspunt waar de academies scherp op letten. Het panel heeft enkele antwoordmodellen, opdrachtinstructies en beoordelingsformulieren bekeken en concludeert dat deze bijdragen aan de transparantie en betrouwbaarheid van de toetsing. Het panel heeft begrepen dat er altijd inzagemomenten en nabesprekingen van de toetsen plaatsvinden en oordeelt hierover positief.

Het panel kan zich vinden in de vormgeving van het scriptiebegeleidingsproces, maar adviseert om de beoordeling van de eindopdrachten uitgebreider schriftelijk te laten motiveren. Het panel suggereert bovendien om het methodische deel van de eindopdrachten wat zwaarder te laten meewegen in het eindcijfer en expliciet aan wetenschappelijke maatstaven te toetsen.

De toetsplannen en het toetsbeleidsplan en de onderwijskundige deskundigheid van de opleidingscoördinatoren dragen positief bij aan de kwaliteit van de toetsing in beide masteropleidingen. Het panel waardeert de pro-activiteit en deskundigheid van de goed samenwerkende toetscommissie en examencommissie en stelt vast dat de laatste haar wettelijke taken naar behoren vervult.

Gerealiseerde eindkwalificaties

Beide masteropleidingen worden afgesloten met een eindopdracht over een casus die op de werkplek van de student relevant is. Voor de studenten wetgevingsjurist gaat het meestal om een onderzoek ten behoeve van de ontwikkeling of aanpassing van wetgeving, een ministeriële regeling of een algemene maatregel van bestuur (AMvB). Afstuderende overheidsjuristen werken aan een nota, een brief aan de Tweede Kamer, of een behandeling van een bezwaar- en beroepszaak en het onderzoek dat hiervoor nodig is. Volgens de recent vernieuwde opdrachtomschrijvingen moeten de eindopdrachten van beide opleidingen bestaan uit drie delen: het product, de bijlagen en een verslag met kritische reflectie. Het panel heeft van elk van de masteropleidingen vijftien eindopdrachten van de afgelopen twee cohorten afstudeerders gelezen en oordeelt dat het niveau van de eindopdrachten voldoende is. Het panel adviseert wel om de eisen aan de wetenschappelijke verantwoording van de eindwerken aan te scherpen en hieraan ook in de begeleiding meer aandacht te besteden, met name in het afstudeertraject van de wo-master.

De meeste alumni van beide programma's gaan aan de slag als wetgevings- of overheidsjurist bij de Rijksoverheid, vaak bij de afdeling waar zij gedurende hun opleiding als trainee werkzaam waren. Het panel stelt vast dat er binnen het afnemend werkveld (de deelnemersraad) tevredenheid bestaat over de manier waarop afgestudeerden in de praktijk functioneren. Het panel constateert dat alumni van beide opleidingen goed zijn toegerust voor de arbeidsmarkt.

Het panel beoordeelt de Standaarden uit het Beoordelingskader voor de uitgebreide opleidingsbeoordeling als volgt:

Masteropleiding tot Wetgevingsjurist

Beoogde eindkwalificaties

Standaard 1: voldoende

Programma

Standaard 2: voldoende

Standaard 3: voldoende

Standaard 4: voldoende

Standaard 5: voldoende

Personeel

Standaard 6: goed

Voorzieningen

Standaard 7: voldoende

Standaard 8: voldoende

Kwaliteitszorg

Standaard 9: voldoende

Toetsing

Standaard 10: voldoende

Gerealiseerde eindkwalificaties

Standaard 11: voldoende

Algemeen eindoordeel voldoende

Masteropleiding tot Overheidsjurist

Beoogde eindkwalificaties

Standaard 1: voldoende

Programma

Standaard 2: voldoende

Standaard 3: voldoende

Standaard 4: voldoende

Standaard 5: voldoende

Personeel

Standaard 6: goed

Voorzieningen

Standaard 7: voldoende

Standaard 8: voldoende

Kwaliteitszorg

Standaard 9: voldoende

Toetsing

Standaard 10: voldoende

Gerealiseerde eindkwalificaties

Standaard 11: voldoende

Algemeen eindoordeel voldoende

De voorzitter en de secretaris van het panel verklaren hierbij dat alle panelleden kennis hebben genomen van dit rapport en instemmen met de hierin vastgestelde oordelen. Zij verklaren ook dat de beoordeling in onafhankelijkheid heeft plaatsgevonden.

Datum: 5 oktober 2017

Mr. dr. Frits Salomons, voorzitter

dr. Anna Sparreboom, secretaris

BEHANDELING VAN DE STANDAARDEN UIT HET BEOORDELINGSKADER VOOR DE UITGEBREIDE OPLEIDINGSBEOORDELING

De opleiding tot wetgevingsjurist is een duale post-initiële wo-masteropleiding, de opleiding tot overheidsjurist een duale post-initiële hbo-masteropleiding. De studenten van beide masteropleidingen werken naast hun opleiding van 61 ec, die is gespreid over twee jaren, als trainee bij een ministerie, het Bureau Wetgeving van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, een uitvoeringsorganisatie, een toezichthouder of een andere organisatie binnen de Rijksdienst.

De masteropleidingen worden verzorgd door de Academie van Wetgeving en de Academie voor Overheidsjuristen, zusterinstellingen die worden beheerd door de Stichting Recht en Overheid, die in 2001 is opgericht door het Ministerie van Justitie (nu Ministerie van Veiligheid en Justitie). Beide academies opereren binnen de Rijksoverheid en onderhouden nauwe contacten met organisaties daarbinnen.

Vanwege de organisatorische overlap tussen de academies worden de bevindingen van het panel ten aanzien van de opleidingen in één rapport beschreven. Aangezien de masteropleidingen een gemeenschappelijke examencommissie, toetscommissie, deelnemersraad (vertegenwoordigers van het werkveld), opleidings- en curriculumcommissie en studentgeleding hebben, wordt een aantal onderwerpen in dit rapport voor beide masteropleidingen gezamenlijk behandeld (standaard 4, 5, 6, 7, 8, 9 en 10). De bevindingen en overwegingen over de overige standaarden zullen voor beide masteropleidingen afzonderlijk besproken worden.

Beoogde eindkwalificaties

Standaard 1

De beoogde eindkwalificaties van de opleiding zijn wat betreft inhoud, niveau en oriëntatie geconcretiseerd en voldoen aan internationale eisen.

Toelichting:

De beoogde eindkwalificaties passen wat betreft niveau en oriëntatie (bachelor of master; hbo of wo) binnen het Nederlandse kwalificatieraamwerk. Ze sluiten bovendien aan bij de actuele eisen die in internationaal perspectief vanuit het beroepenveld en het vakgebied worden gesteld aan de inhoud van de opleiding. Voor zover van toepassing zijn de beoogde eindkwalificaties tevens in overeenstemming met relevante wet- en regelgeving.

Bevindingen

Masteropleiding tot Wetgevingsjurist

Het doel van de masteropleiding tot wetgevingsjurist is studenten de kennis, vaardigheden en attitude bij te brengen die nodig zijn om als wetgevingsjurist kwalitatief goede wetgeving tot stand te kunnen brengen of ontwerp-wetgeving te toetsen. Alle studenten die tot deze duale post-initiële masteropleiding worden toegelaten, krijgen een aanstelling als trainee bij een ministerie of bij Bureau Wetgeving van de Tweede Kamer, waardoor zij de wetgevingspraktijk van binnenuit leren kennen. Naast hun trainee-aanstelling van gemiddeld 3,5 dag per week volgen zij een onderwijsprogramma aan de Academie waarin de theorie en de achtergrond van wetgeving en het aanleren van de voor een wetgevingsjurist relevante vaardigheden en attitude centraal staan. De Academie beoogt met deze duale opleiding wetgevingsjuristen op te leiden die niet alleen goed zijn, maar ook effectief.

Een wetgevingsjurist is betrokken bij de totstandkoming van algemeen verbindende voorschriften; hij bereidt voorstellen voor wet- en regelgeving voor en toetst ontwerpwetgeving. Deze taken vereisen onder andere kennis van wetgevingstechniek, - procedures en – beleid, zowel in nationaal als Europees perspectief en het creatief en gericht toepassen van deze kennis. Een onderzoekende aanpak is volgens de kritische reflectie typerend voor dit werk; de wetgevingsjurist stelt vragen vanuit verschillende perspectieven, analyseert antwoorden, vraagt door, suggereert alternatieven om gesignaleerde problemen aan te pakken, weegt deze af en motiveert zijn keuzes. De masteropleiding is vanwege de onderzoekende aanpak en het abstracte denkvermogen die nodig zijn voor het werk van een wetgevingsjurist geaccrediteerd als wo-master.

Voor de masteropleiding tot wetgevingsjurist zijn zeven beoogde eindkwalificaties geformuleerd (zie bijlage 3a). Deze zijn gegroepeerd rond de thema's kennis en inzicht enerzijds en vaardigheden en attitude anderzijds. Onder de eerste groep vallen kennis van en inzicht in wetgeving, zowel de juridische als niet-juridische aspecten, samenhang van juridische en andere benaderingen van wetgeving en functies van wetgeving. De eindkwalificaties op het gebied van vaardigheden en attitude omvatten onderzoeken en alternatieven voorstellen, samenwerken in wetgevingsprocedures, reflecteren, besluiten, evalueren, leren en communiceren. Het panel heeft vastgesteld dat de beoogde eindkwalificaties van de master tot wetgevingsjurist voldoen aan de eisen, gesteld aan het niveau van een masteropleiding volgens de Dublin-descriptoren en dat zij voortbouwen op de eindtermen van universitaire juridische masters.

De beroepsgerichte eisen in de eindkwalificaties komen voort uit de beroepskwalificaties voor wetgevingsjuristen die worden gehanteerd door de Rijksoverheid. Het panel acht dit passend voor een academische, duale, post-initiële opleiding, maar stelt vast dat de beoogde eindkwalificaties wat algemeen zijn geformuleerd. Met name als de beoogde eindkwalificaties van de beide masteropleidingen naast elkaar worden gelegd, ziet het panel de verschillen tussen de academische en professionele masteropleiding niet voldoende weerspiegeld. Het panel raadt aan om de beoogde eindkwalificaties van beide masteropleidingen te concretiseren, zodat ze meer houvast bieden bij het inrichten van de curricula. In de eindtermen van de masteropleiding tot wetgevingsjurist zouden het uitvoeren van zelfstandig wetenschappelijk onderzoek en het abstracte denkvermogen duidelijker moeten worden verankerd.

Bij het ontwikkelen van wetgeving zijn verschillende niet-juridische invalshoeken en wetenschappelijke methodes van belang, niet alleen omdat het recht een rol speelt in alle aspecten van de maatschappij, maar ook omdat wetgeving niet de enige methode is om gedrag af te dwingen. Het is daarom volgens het panel van belang dat wetgevingsjuristen ook enige kennis hebben van aangrenzende disciplines zoals sociologie, politicologie en bestuurskunde en ook kennismaken met de wetgevingspraktijken in andere landen. Daarnaast zou in een wetgevingsopleiding ook de vraag 'Wanneer is wetgeving nodig?' aan de orde moeten komen.

Het panel heeft vastgesteld dat de academie ervoor heeft gekozen om het curriculum te baseren op drie pijlers: academisch niveau, verdieping van kennis en vaardigheden en multidisciplinariteit. In de beoogde eindkwalificaties is multidisciplinariteit dan ook opgenomen (A1-A3) en in het curriculum is aandacht voor aangrenzende vakgebieden zoals politicologie, bestuurskunde, rechtsfilosofie, rechtssociologie en rechtseconomie. Het panel heeft geconstateerd dat aandacht voor alternatieven voor wetgeving en niet-Nederlandse perspectieven op wetgeving ook in de eindkwalificaties worden genoemd, zij het iets minder expliciet dan multidisciplinariteit. Het panel kan zich vinden in de keuze om van multidisciplinariteit een speerpunt te maken. In de gesprekken tijdens het visitatiebezoek heeft het panel bovendien gemerkt dat zowel management, opleidings- en curriculumcommissie, deelnemersraad als docenten actief nadenken over de aandacht in de opleiding voor multidisciplinariteit, rechtsvergelijking in internationaal perspectief en actuele maatschappelijke ontwikkelingen zoals vraagstukken rondom gegevensuitwisseling, IT-recht en de populariteit van de deeleconomie. Het panel is hierover tevreden en moedigt de academie en haar stakeholders aan om op deze manier te blijven stilstaan bij de multidisciplinariteit, het internationale perspectief en de vernieuwing van het curriculum.

Masteropleiding tot Overheidsjurist

De masteropleiding tot overheidsjurist is gericht op het aanleren van de kennis en vaardigheden die nodig zijn op het terrein van al het recht dat gebruikt wordt door en betrekking heeft op de overheid en alles dat daarmee verband houdt of daarvoor bevorderlijk kan zijn. Alle studenten die tot deze duale post-initiële masteropleiding worden toegelaten, krijgen een aanstelling als trainee bij een ministerie, een uitvoeringsorganisatie, een toezichthouder of een andere organisatie binnen de Rijksdienst. Naast hun trainee-aanstelling van gemiddeld 3,5 dag per week volgen zij een onderwijsprogramma aan de Academie waarin zij de voor een overheidsjurist relevante vaardigheden en attitude aanleren. De Academie beoogt met deze duale opleiding juridische professionals op te leiden die analytisch en oplossingsgericht zijn en bovendien trefzeker en snel kunnen opereren.

Overheidsjuristen werken als juridische professionals in uiteenlopende functies bij de overheid. Tot de taken van een overheidsjurist behoren onder andere het maken van primaire besluiten (zoals WOB-besluiten), het geven van juridisch advies over onderwerpen op civiel-, bestuurs-, straf- of Europeesrechtelijk terrein, het voeren van procedures voor rechtbanken en de Raad van State en het behandelen van klachten, burgerbrieven en bezwaar- en beroepschriften. Van een overheidsjurist wordt verwacht dat hij handelend optreedt en juridische problemen oplost. Daarom moet hij antwoorden en oplossingen voorstellen die rechtmatig en doeltreffend zijn. Hiertoe moet de overheidsjurist rekening houden met ontwikkelingen in de maatschappij, in de politiek en binnen de overheid. Ten slotte is de beroepsethiek van belang: enerzijds is de overheidsjurist loyaal aan de minister met het oog op het waarborgen en effectueren van de ministeriële verantwoordelijkheid, aan de andere kant is de overheidsjurist verantwoordelijk voor de rechtmatigheid en de kwaliteit van het juridisch handelen van de overheid en moet hij de eisen van de rechtstaat waarborgen. Daarom wordt van een overheidsjurist ook verwacht dat hij volhardt in steekhoudende kritiek en tracht om onnodig, onwerkbaar of onrechtmatig optreden te voorkomen. Het programma van de masteropleiding tot overheidsjurist is probleemgericht en schenkt veel aandacht aan de creatieve toepassing van juridische kennis in de politiek-bestuurlijke praktijk. Vanwege deze oriëntatie is de masteropleiding tot overheidsjurist geaccrediteerd als hbo-master.

De masteropleiding tot overheidsjurist is gestoeld op zeven eindkwalificaties die aansluiten op de algemene thema's kennis en inzicht en vaardigheden en attitude (zie bijlage 3b). In de eerste groep vallen kennis van en inzicht in voor de overheid relevante rechtsgebieden, juridische en andere benaderingen van recht en de functies van het recht in de Nederlandse samenleving en rechtsorde. De eindkwalificaties op het gebied van vaardigheden en attitude zijn het verzamelen, analyseren, beoordelen en benutten van juridische en niet-juridische informatie, samenwerken, zelfstandig reflecteren op het eigen werk en communicatie in woord en geschrift. Het panel heeft vastgesteld dat deze eindkwalificaties in overeenstemming zijn met de Dublin-descriptoren en bovendien aansluiten op het competentieprofiel voor overheidsjuristen dat wordt gebruikt door de Rijksoverheid. Het panel acht dit passend, maar roept de academie op om in de eindkwalificaties nog iets meer nadruk te leggen op de beroepsethiek en het aanleren van een kritische houding ten aanzien van het recht en de rol van de overheidsjurist hierin. In het algemeen moedigt het panel de academies aan om de verschillen tussen de professionele en academische masteropleiding duidelijker aan te zetten in de eindkwalificaties. Het panel kan zich vinden in de keuze van de academie voor een multi- en interdisciplinair uitgangspunt; overheidsjuristen worden geconfronteerd met taken en vraagstukken die niet uitsluitend juridisch benaderd moeten worden, zoals beleidsadvisering, toekenning van subsidies of handhaving. Daarbij is het van belang dat een overheidsjurist enig inzicht heeft in deze onderwerpen en de deskundigen waarmee hij samenwerkt, begrijpt.

Algemeen over beide masteropleidingen

De oriëntatie van de masteropleidingen was één van de belangrijkste onderwerpen van gesprek gedurende de visitatie. De masteropleiding tot overheidsjurist, die door de Academie voor Overheidsjuristen wordt verzorgd, maar organisatorisch en inhoudelijk sterk verbonden is aan de als wo-master geaccrediteerde opleiding tot wetgevingsjurist, is namelijk geaccrediteerd als hbo-master en dit gaf aanleiding tot vragen over de verschillen in oriëntatie tussen de twee opleidingen. Het panel heeft begrepen dat het verschil in de accreditatieniveaus van beide programma's voortkomt

uit de aard van het werk waarvoor zij opleiden en niet verbonden is aan het niveau van de studenten die instromen, want voor beide opleidingen geldt een afgeronde juridische wo-masteropleiding als toegangseis. Het panel adviseert om dit verschil tussen de functies van een wetgevingsjurist en een overheidsjurist, en daarmee de oriëntaties van de masteropleidingen, nog duidelijker tot uitdrukking te brengen in de eindkwalificaties en het domeinspecifiek referentiekader. Daarbij kunnen de principes dat de wetgevingsjurist een onderzoekende houding aanleert, terwijl de overheidsjurist zich richt op de vorming van juridische professionaliteit in een dynamische omgeving, leidend zijn.

Overwegingen

Het panel heeft vastgesteld dat de beoogde eindkwalificaties van beide masteropleidingen passend zijn voor opleidingen op post-initieel masterniveau. Het panel is positief over het feit dat de beroepsgerichte eisen in de eindkwalificaties voortkomen uit de competentieprofielen die worden gehanteerd voor de functies van wetgevingsjurist en overheidsjurist bij de Rijksoverheid, waarvoor studenten in beide programma's worden opgeleid. Het panel kan zich vinden in de keuze voor curricula met een multi- en interdisciplinair karakter. Het panel adviseert om de beoogde eindkwalificaties van beide masteropleidingen nader te concretiseren zodat ze meer houvast bieden bij het inrichten van de curricula en de verschillen tussen de professionele en academische masteropleiding duidelijker te verankeren in de eindkwalificaties.

Conclusie

Masteropleiding tot Wetgevingsjurist: het panel beoordeelt Standaard 1 als 'voldoende'.

Masteropleiding tot Overheidsjurist: het panel beoordeelt Standaard 1 als 'voldoende'.

Programma

De *masteropleiding tot wetgevingsjurist* beslaat twee studie jaren (voor het overzicht van het curriculum zie bijlage 4a). Naast het onderwijsprogramma aan de academie werken studenten als trainees bij een ministerie, de Raad van State of Bureau Wetgeving van de Tweede Kamer. Het curriculum van het eerste jaar van de masteropleiding is gericht op het verstevigen van de kennis op het gebied van wetgeving (Wetgeving in vogelvucht en Kwaliteit van wetgeving), de context van wetgeving (modules Politicologie en bestuur en Rechtseconomie), Staats- en bestuursrecht, Europees recht en vaardigheden als schrijven, presenteren en adviseren. In het tweede jaar gaat het om verdieping van de bestaande kennis op het gebied van de wetgevingspraktijk (Terug naar de wetgevingspraktijk en Stijlen van wetgeving), met de modules Recht vanuit sociaal wetenschappelijk gezichtspunt, Rechtshandhaving en sanctionering, Europees recht, Mensenrechten en vaardigheden zoals onderhandelen. In het tweede jaar lopen de studenten ook nog twee stages; één bij Bureau Wetgeving van de Tweede Kamer of een ministerie en één bij een ministerie, uitvoeringsinstantie of toezichthouder. Deze twee stages staan los van de traineeplaats waar de kandidaat gedurende de tweejarige masteropleiding werkzaam is en zijn erop gericht te leren hoe bij andere ministeries of diensten gewerkt wordt. Naast het vaste curriculum kunnen studenten voor 4 ec aan keuzevakken kiezen: Rechtsfilosofie, Effectiever regelgeven, Gemeente in de teugels, Europees bestuursrecht, Cybersecurity of Telecommunicatierecht. De opleiding wordt afgesloten met een grote eindopdracht, de meesterproef voor de wetgevingsjurist.

De *masteropleiding tot overheidsjurist* duurt twee studie jaren (het overzicht van het curriculum is opgenomen in bijlage 4b). De studenten werken naast hun opleiding als trainee bij een ministerie, een uitvoeringsorganisatie, een toezichthouder of een andere organisatie binnen de Rijksdienst. In het eerste jaar van het masterprogramma volgen de studenten de modules Rollen en taken van overheidsjuristen, Staats- en bestuursrecht, Politicologie en bestuur, Verantwoord besluiten, Behandeling van klachten en geschillen, Regelgeving, Europees recht I en de vaardigheden presenteren, schrijven en adviseren. Het tweede jaar is het verdiepingsjaar, waarin de modules Recht vanuit sociaal-wetenschappelijk gezichtspunt, Rechtshandhaving en sanctionering, Overheid en privaatrecht, Europees recht II, Internationaal recht en bestuur, Mensenrechten en de vaardigheden pleiten en onderhandelen op het programma staan. In het tweede jaar lopen de studenten naast hun vaste traineeship nog twee stages: één bij een relevante overheidsinstantie (dit kan ook een orgaan

zijn van de decentrale of gedeconcentreerde overheid) en één bij een (ander) ministerie. De beschikbare keuzevakken zijn dezelfde als die voor wetgevingsjuristen; studenten kiezen 4 ec uit de vakken Rechtsfilosofie, Effectiever regelgeven, Gemeente in de teugels, Europees bestuursrecht, Cybersecurity of Telecommunicatierecht. De eindopdracht vormt de afsluiting van de opleiding.

Standaard 2:

De oriëntatie van het programma waarborgt de ontwikkeling van vaardigheden op het gebied van wetenschappelijk onderzoek en/of de beroepspraktijk.

Toelichting:

Het programma heeft aantoonbare verbanden met actuele ontwikkelingen in het beroepenveld en het vakgebied.

Bevindingen*Masteropleiding tot Wetgevingsjurist*

De studenten van de post-initiële duale masteropleiding tot wetgevingsjurist staan met één been in de academie en met het andere in de beroepspraktijk. De kritische reflectie vermeldt dat zij ervaren dat de wetgevingspraktijk vaak weerbarstiger is dan de wetgevingstheorie die zij in het onderwijs krijgen aangereikt. De opleiding is daarom niet alleen gericht op kennisoverdracht, maar ook op het leren toepassen van kennis en het reflecteren hierop. Vanwege de onderzoekende houding en het abstracte denkniveau die eigen zijn aan het werk van een wetgevingsjurist, is ook de wetenschappelijke vorming van de studenten van belang. Het panel heeft onderzocht in hoeverre de wetenschappelijke - en beroepsgerichte component aanwezig zijn in het studieprogramma.

De modules Wetgeving in vogelvlucht, Kwaliteit van wetgeving, Politicologie en bestuur, Recht vanuit sociaalwetenschappelijk gezichtspunt, Rechtseconomie en ook het keuzevak Rechtsfilosofie zijn gericht op het trainen van onderzoeksvaardigheden. Het panel heeft vastgesteld dat de docenten van deze vakken gerespecteerde en actieve onderzoekers en docenten zijn, die theoretische beschouwingen en wetenschappelijke inzichten duidelijk over het voetlicht brengen. Zij dagen studenten uit om creatief en analytisch te zijn bij het beantwoorden van soms abstracte onderzoeksvragen zoals 'Hoe kan transparantie in het wetgevingsproces vorm krijgen?' De studenten worden door de docenten uitgenodigd om in deze vakken onderwerpen uit hun eigen werkpraktijk te gebruiken. Studenten bevestigden tijdens het bezoek dat zij dit zeer waardeerden. In het keuzevak Rechtsfilosofie, dat van alle modules het meest abstract is, kunnen studenten voorbeelden van de werkvloer verbinden aan de behandelde filosofie, waardoor een interessant verband tussen de departementale beroepspraktijk en de opleiding aan de academie wordt gerealiseerd. Studenten sluiten de eerder genoemde vakken af met papers en presentaties waarin zij hun onderzoeksvaardigheden in de praktijk brengen. Gezien het feit dat de modules Politicologie en bestuur, Recht vanuit sociaalwetenschappelijk gezichtspunt en het keuzevak Rechtsfilosofie tegelijkertijd met de studenten in het traject tot overheidsjurist gevolgd worden, wil het panel de opleiding wel aanbevelen om erop te letten dat de wetenschappelijke vorming van de wetgevingsjuristen in deze vakken voldoende aandacht krijgt. Het panel suggereert om dezelfde reden om de module Rechtsfilosofie of een rechtsvergelijkend vak verplicht te stellen voor de studenten in het traject tot wetgevingsjurist.

Voor de eindopdracht kiest de student een casus die op de werkplek relevant is. Vaak omvat dit het verrichten van onderzoek ten behoeve van de ontwikkeling of aanpassing van wetgeving, een ministeriële regeling of een algemene maatregel van bestuur (AMvB). De eindopdracht moet volgens de instructies bestaan uit het product dat is gemaakt (het wetsontwerp, de AMvB of de ministeriële regeling), de bijlagen die nodig zijn voor een goed begrip van het product (zoals de wetgeving die wordt aangepast) en tenslotte een verslag van het traject dat is afgelegd om tot dat product te komen (de onderzoeksvraag, methoden, procedure en persoonlijke reflectie). Het panel heeft kennisgenomen van de opdrachtomschrijving voor de eindopdrachten, die onlangs vernieuwd is. Het

panel concludeert dat de opdrachtomschrijving nu passend is voor een post-initiële duale masteropleiding op wo-niveau; de eindopdrachten zijn kleine onderzoeksprojecten over onderwerpen die zijn ingegeven door de professionele omgeving van de student in het traineeship en monden uit in producten die bruikbaar zijn in de beroepspraktijk. Het panel wil benadrukken dat alle drie de delen van de eindopdracht van even grote waarde zijn en dat met name het methodische deel belangrijk is voor de toetsing van de wetenschappelijke vorming. Het raadt de academie daarom aan om studenten hierbij goed te begeleiden en streng toe te zien op de kwaliteit en onderbouwing van dit aspect van de eindopdracht.

Het vaardighedenonderwijs op het gebied van schrijven, presenteren, adviseren en onderhandelen wordt gegeven door ervaren trainers en docenten en is erop gericht te leren theoretische kennis effectief en overtuigend in de praktijk toe te passen. Het vaardighedenonderwijs wordt door studenten gewaardeerd en in het gesprek met het panel gaven zij te kennen dat de aan de academie getrainde vaardigheden vaak direct in hun traineeship van pas kwamen. Het panel constateerde met tevredenheid dat de vertegenwoordigers van het werkveld dit bevestigden. De meerwaarde van (voormalige) academisten ten opzichte van andere juristen ligt volgens de vertegenwoordigers in hun brede handelingsrepertoire en grote creatieve vermogen, dat hen in staat stelt sneller een grote vlieghoogte te bereiken dan andere juristen.

De vakken Staats- en bestuursrecht I en II, Europees recht I en II, Terug naar de wetgevingspraktijk en Rechtshandhaving en sanctionering zijn gericht op het verdiepen en leren toepassen van kennis die al is opgedaan in de juridische academische vooropleiding. Het panel is van mening dat deze modules voldoende aandacht schenken aan wetgevingsprocedurele en wetgevingstechnische aspecten en dat ze daardoor een passende voorbereiding vormen op het werk als wetgevingsjurist.

Masteropleiding tot Overheidsjurist

Een overheidsjurist maakt primaire besluiten (zoals WOB-besluiten), geeft juridisch advies over onderwerpen op civiel-, bestuurs-, straf- of Europeesrechtelijk terrein, voert procedures voor rechtbanken en de Raad van State, behandelt klachten, burgerbrieven en bezwaar- en beroepschriften, sluit contracten en treedt op als handhaver of toezichthouder. Van een overheidsjurist wordt dus verwacht dat hij handelend optreedt, juridische problemen oplost en oplossingen voorstelt die rechtmatig en doeltreffend zijn. Hiervoor zijn naast juridische professionaliteit competenties als oplossingsgerichtheid, probleem-analytisch vermogen, creativiteit, beleid- en omgevingsgevoeligheid en flexibiliteit onontbeerlijk. Het panel heeft onderzocht op welke manier deze competenties en professionele vaardigheden in het curriculum gestalte krijgen.

Volgens de kritische reflectie staat in het curriculum de wisselwerking tussen juridische theorie en ambtelijke praktijk centraal en is het programma erop gericht een brede juridische kennis op te bouwen, te leren deze zo goed mogelijk in de praktijk te brengen en hierop te reflecteren. De modules Rollen en taken van overheidsjuristen, Verantwoord besluiten, Behandeling van klachten en geschillen en Overheid en privaatrecht zijn specifiek voor het programma van de overheidsjuristen. Hierin leren de studenten onder andere over de organisatie van de Rijksoverheid en relevante regelgeving zoals de Wet openbaarheid van bestuur, maar ook over de rol van de overheidsjurist en de instrumenten die hem ter beschikking staan. Het panel waardeert het feit dat de theorie in deze cursussen steeds inzichtelijk wordt gemaakt met praktijkvoorbeelden die door overheidsjuristen uit het werkveld en de studenten zelf zijn aangedragen. Eén van de opdrachten bestaat uit het schrijven van een advies dat juridisch en wetenschappelijk verantwoord is, maar tegelijkertijd voor de minister begrijpelijk. Het panel is positief over de manier waarop voorbeelden uit de beroepspraktijk in deze modules worden verbonden met de theorie.

Het panel heeft begrepen dat de studenten in deze masteropleiding een aantal cursussen samen met de studenten wetgevingsjurist volgen. Het gaat bijvoorbeeld om de modules Staats- en bestuursrecht, Europees recht en Politicologie en bestuur. Het panel heeft begrip voor de keuze om beide groepen studenten voor deze cursussen samen te voegen, het gaat immers om thema's die voor alle juristen die bij de overheid werken relevant zijn. Voor zover dat nuttig is, kiezen de docenten

van deze cursussen ervoor de studiestof aan te passen aan de verschillende trajecten van de studenten. Het panel vindt deze oplossing, waarin de leerstof wordt gedifferentieerd voor de twee groepen studenten, efficiënt en adequaat.

De studenten overheidsjurist sluiten hun masteropleiding af met een eindopdracht. Dit werkstuk is driedelig: het omvat een juridisch product, een verslag en een kritische reflectie. Het juridische product moet bruikbaar zijn in de beroepspraktijk. Het gaat bijvoorbeeld om een nota, een brief aan de Tweede Kamer, of een behandeling van een bezwaar- en beroepszaak. Het verslag is bedoeld om het werk van de student in context te zetten en behelst een beschrijving van de onderzoeksvraag, de methoden, de aanpak en reflectie op het onderwerp. In het reflectieve deel wordt van de student verwacht vanuit juridisch, rechtseconomisch, rechtssociologisch, rechtstheoretisch of metajuridisch perspectief naar het eigen werk te kijken en dit te beoordelen. Het panel heeft deze opdrachtomschrijving bekeken en vindt deze duidelijk en passend. Met name het onderdeel kritische reflectie biedt de student ruimte om na te denken over de rol van de overheidsjurist in de organisatie van de overheid, bijvoorbeeld ten opzichte van de bewindspersonen, en aandacht te schenken aan beroepsethiek. Het panel vindt dit een belangrijke voorbereiding op de beroepspraktijk en is tevreden dat het onderdeel is van de eindopdracht.

Het vaardighedenonderwijs in schrijven, presenteren, adviseren, pleiten en onderhandelen is erop gericht te leren theoretische kennis effectief en overtuigend in de praktijk toe te passen. Voor overheidsjuristen is dit van groot belang, omdat zij moeten werken in een bestuurlijke omgeving waarin ook niet-juristen opereren. Het panel constateerde dat de trainers en docenten die deze vaardighedencursussen verzorgen, veelal afkomstig zijn uit de beroepspraktijk en zelf als overheidsjurist werken. Anderen hebben veel ervaring met trainen binnen de Rijksoverheid. De studenten met wie het panel sprak, waren tevreden over het vaardighedenonderwijs en de kwaliteit van de docenten en trainers, die volgens hen goed aanvoelen welke aanpak elke student nodig heeft. Dankzij de vaardigheidentrainingen werden de studenten zich bewust van hun eigen gedrag, wat hun in de dagelijkse praktijk op hun traineeship direct van pas kwam. De stages die de studenten naast hun traineeship volgen, tenslotte, zijn erop gericht te leren ook buiten de eigen werkkring effectief als overheidsjurist op te treden. In de ogen van het panel zijn deze stages een waardevolle toevoeging aan het curriculum.

Overwegingen

Het panel concludeert met tevredenheid dat het onderwijs in beide masteropleidingen sterk met de beroepspraktijk verweven is. Deze verwevenheid wordt niet alleen bereikt doordat de studenten naast het onderwijsprogramma werkzaam zijn als trainee, maar ook door de integratie van praktijkvoorbeelden in de leerstof, het vaardighedenonderwijs, de beroepservaring van de docenten, de stages en het feit dat de eindopdrachten deels bestaan uit producten die bruikbaar zijn in de praktijk. Het panel vindt dit een sterk punt van beide masteropleidingen.

Het panel concludeert dat het programma van de masteropleiding tot wetgevingsjurist voldoende is gericht op de wetenschappelijke vorming van studenten. Dit komt tot uitdrukking in de eindopdracht en enkele modules die worden gegeven door ervaren wetenschappers. Het panel adviseert wel om de wetenschappelijke training nog wat steviger in het curriculum te verankeren en heeft daartoe een suggestie gedaan, namelijk het verplicht stellen van de module Rechtsfilosofie of een rechtsvergelijkend vak voor de studenten wetgevingsjurist.

Conclusie

Masteropleiding tot Wetgevingsjurist: het panel beoordeelt Standaard 2 als 'voldoende'.

Masteropleiding tot Overheidsjurist: het panel beoordeelt Standaard 2 als 'voldoende'.

Standaard 3:

De inhoud van het programma biedt studenten de mogelijkheid om de beoogde eindkwalificaties te bereiken.

Toelichting:

De eindkwalificaties zijn adequaat vertaald in leerdoelen van (onderdelen van) het programma. Studenten volgen een inhoudelijk samenhangend studieprogramma.

Bevindingen*Masteropleiding tot Wetgevingsjurist*

Het panel heeft de kritische reflectie, de tabellen 'vertaling van de eindkwalificaties en de toetsing' (bijlage 3a) en de vakomschrijvingen in de studiegids bestudeerd. Daarnaast heeft het panel het studiemateriaal van de vakken Wetgeving in vogelvlucht, Rechtsfilosofie en Stijlen van wetgeving ingezien (bijlage 6). Het panel heeft een gunstige indruk van het gebruikte studiemateriaal. De handboeken zijn kwalitatief goed en wetenschappelijke en vakpublicaties worden aangevuld en verlevendigd met voorbeelden uit de werkpraktijk van de docenten of de studenten zelf. Het panel heeft vastgesteld dat de leerdoelen van elke module helder zijn omschreven en passen bij de beoogde eindkwalificaties. Het panel wil wel aantekenen dat de tabellen 'vertaling van de eindkwalificaties in de opleiding en de toetsing' niet veel houvast geven bij het inrichten van het curriculum en het aanbrenge van leerlijnen. Het panel beveelt daarom aan om, wanneer de beoogde eindkwalificaties worden geconcretiseerd, ook de vertaling van de eindkwalificaties in het curriculum nog eens onder de loep te nemen.

Het panel kan zich vinden in de opzet van het curriculum, waarin in het eerste jaar kennis wordt versterkt en in het tweede jaar meer verdieping wordt aangeboden en casuïstiek uit de werkomgeving van de studenten wordt geïntegreerd. Hoewel ze niet zo duidelijk zijn omschreven, zitten in het curriculum enkele leerlijnen verweven die het de studenten mogelijk maken om de leerdoelen stapsgewijs te behalen; de tweedejaars module Terug naar de wetgevingspraktijk, bijvoorbeeld, bouwt voort op het eerstejaars vak Wetgeving in vogelvlucht. Het doel van de werkcolleges Terug naar de wetgevingspraktijk is om de kennis die is opgedaan in het eerste jaar op te frissen en te verdiepen. Bovendien worden wetgevingstechnische en -procedurele casussen die studenten in hun werk zijn tegengekomen, in deze module geanalyseerd en in perspectief geplaatst. Deze module is eveneens een voorbereiding op de eindopdracht waarin studenten doorgaans één van de besproken casussen uitwerken. Naar het oordeel van het panel is deze leerlijn goed uitgedacht, inhoudelijk samenhangend en duidelijk gericht op de beoogde eindkwalificaties.

De leerlijn in het vaardighedenonderwijs is gebaseerd op hetzelfde principe: in het eerste jaar komt de basis aan de orde en in het tweede is er ruimte voor verdieping en integratie van de werkervaring van de student. Het panel heeft vastgesteld dat de plaatsing van de vaardighedencursussen in het curriculum passend is; de cursus schrijfvaardigheid is bijvoorbeeld al vroeg in de opleiding relevant, terwijl onderhandelen pas later in de werkpraktijk nodig zal zijn. De samenhang tussen de vaardighedencursussen zit in het feit dat in elk van deze modules onderwerpen uit de wetgevingspraktijk als voorbeeld worden gebruikt. Studenten vertelden dat zij de korte duur en intensiteit van de vaardighedencursussen waardeerden, maar gaven ook te kennen dat zij in sommige gevallen gebaat zouden zijn bij een terugkomdag waarop na een wat langere tijd nog eens zou worden stilgestaan bij de toepassing van de getrainde vaardigheden, bijvoorbeeld op het gebied van presenteren. Het panel wil dit ter overweging aan de opleiding meegeven.

Het panel heeft geconstateerd dat het curriculum voldoende aandacht schenkt aan disciplines die grenzen aan de rechtsgelerdheid, zoals politicologie en bestuurskunde, en metajuridische vakken als rechtssociologie, rechtseconomie en rechtsfilosofie. Met de modules Europees recht I en II, waarin jurisprudentie van het Hof van Justitie van de EU wordt besproken, en het werkbezoek aan een Europese hoofdstad krijgen studenten bovendien enig in de Europese context van het Nederlandse recht. De tot de verbeelding van het panel sprekende module Stijlen van wetgeving werd ten tijde

van de visitatie niet aangeboden vanwege een ingrijpende herziening; studenten konden in plaats hiervan keuzevakken volgen. Het panel was verheugd te horen dat de module volgend studiejaar weer wordt aangeboden, want het acht de kennismaking met wetgevingsstijlen in andere landen die in dit vak wordt geboden van toegevoegde waarde in het curriculum.

Het panel heeft vastgesteld dat de vraag 'is er een alternatief voor wetgeving?' in de opleiding regelmatig aan de orde komt, omdat studenten gebruikmaken van het Integraal Afwegingskader beleid en regelgeving (IAK), een instrument dat wordt gebruikt om kwalitatief goede wetten en regels te maken en de regeldruk voor burgers en bedrijven terug te dringen. Studenten worden in verschillende modules getraind om met dit afwegingskader te werken en daardoor worden zij gedwongen om na te denken over de vraag of wetgeving wel het juiste instrument is om een bepaald probleem aan te pakken. Het panel heeft vastgesteld dat studenten ook bij het formuleren van de taakstelling voor hun eindopdracht gebruikmaken van het IAK. Het panel heeft er vertrouwen in dat studenten op die manier leren te reflecteren op de waarde van zowel positiefrechtelijke oplossingen (wetgeving) als andere manieren om gedrag te beïnvloeden (zoals campagnes en convenanten). Daarmee zijn zij voldoende uitgerust om de beoogde eindkwalificaties A2 en B3 te behalen.

Masteropleiding tot Overheidsjurist

Het panel heeft ook van de masteropleiding tot overheidsjurist de vakomschrijvingen in de studiegids en de tabellen 'vertaling van de eindkwalificaties en de toetsing' (bijlage 3b) bestudeerd. Net als bij de beoordeling van het traject tot wetgevingsjurist heeft het panel wat moeite om in deze tabellen terug te zien waar elke eindkwalificatie in het curriculum aan bod komt. Lettend op de vakomschrijvingen in de studiegids stelt het panel echter vast dat de leerdoelen van de modules goed zijn uitgedacht en dat deze aansluiten op de geformuleerde eindkwalificaties. Het panel beveelt aan om nog eens na te denken over de vertaling van de eindkwalificaties in het programma en in een overzicht wat preciezer tot uitdrukking te brengen in welke cursus elke eindterm aan bod komt en hoe de leerlijnen zijn opgebouwd.

De opbouw van het curriculum is naar het oordeel van het panel logisch: in het eerste jaar worden voor overheidsjuristen essentiële onderwerpen, zoals Staats- en bestuursrecht en vaardigheden zoals schrijven en adviseren aangeboden, in het tweede jaar is er ruimte voor verdieping, bijvoorbeeld in de cursus Mensenrechten, en voor het verder uitbouwen van vaardigheden, zoals in het vak Pleiten. De modules in beide studiejaar zijn ingedeeld in vier clusters; Democratie en rechtsstaat, Overheidsrecht, EU en internationaal recht en Vaardigheden. Het specifieke profiel van de masteropleiding tot overheidsjurist komt naar voren in de modules Rollen en taken van overheidsjuristen, Verantwoord besluiten, Behandeling van klachten en geschillen, Overheid en privaatrecht en het keuzevak Wetgeving en rechtstoepassing. Het panel stelt vast dat deze cursussen, waarvan het ook studiemateriaal heeft ingezien, de student in staat stellen kennis op te doen op het terrein van overheidsrecht. Daarnaast beogen deze modules de studenten te trainen in de taken van een overheidsjurist. Tezamen met de vaardigheidstrainingen in pleiten, adviseren en onderhandelen stellen deze cursussen de student volgens het panel in staat om de eindkwalificaties te behalen.

Het panel heeft vastgesteld dat ook morele en ethische thema's, zoals de waarde van democratie en rechtsstaat en rechtvaardigheids- en privacyvraagstukken, in het studieprogramma van de studenten overheidsjurist aan de orde komen. In een aantal modules wordt het recht geproblematiseerd en wordt de ontwikkeling van juridische begrippen zoals mandaat en delegatie in historisch perspectief geplaatst. In de eindopdracht, tenslotte, wordt de student ook aangemoedigd om vanuit een niet-juridische blik naar het werk van de overheidsjurist te kijken. Het panel stelt vast dat deze aandacht voor beroepsethiek en reflectie op het werk de studenten aanleert om zelfstandig te reflecteren op de eigen taken en werkzaamheden en deze kritisch te waarderen en daarmee eindkwalificatie B3 te behalen.

Masteropleiding tot Wetgevingsjurist en Overheidsjurist

Enkele modules, zoals Europees recht I en II, Politicologie en bestuur en enkele vaardighedenmodules, worden zowel door studenten van de master tot wetgevingsjurist als door die van het programma tot overheidsjurist gevolgd. Aangezien de studenten van beide masteropleidingen worden opgeleid voor een functie als jurist bij de overheid, acht het panel dit passend. Het panel heeft vastgesteld dat de docenten van sommige van deze modules in hun aanpak en keuze van de casussen rekening houden met het verschil tussen de studenten wetgevingsjurist en overheidsjurist. In het vaardighedenonderwijs moedigen docenten studenten tot wetgevingsjurist bijvoorbeeld aan om een adviesrol aan te nemen, terwijl de studenten tot overheidsjurist worden gestimuleerd zich als expert te ontwikkelen. Het panel is positief over het geboden maatwerk.

De keuzeruimte in de curricula van beide masteropleidingen is beperkt; slechts 4 van de in totaal 61 ec kunnen met keuzevakken worden behaald. Hoewel in enkele gesprekken tijdens het visitatiebezoek door studenten werd gepleit voor meer keuzeruimte, heeft het panel begrip voor de beslissing van de opleidingen om het aandeel keuzevakken niet te vergroten. De opleiding wil programma's aanbieden die een solide basis leggen voor het werk als wetgevingsjurist en overheidsjurist en een investering zijn voor de langere termijn. Het panel is het met het management eens dat meer keuzeruimte de uniformiteit in de korte duale opleidingen zou aantasten. De verantwoordelijken wijzen er volgens het panel terecht op dat alumni die na hun masteropleiding nog meer modules willen volgen, dat kunnen doen door zich in te schrijven voor vervolgcursussen aan de academie.

Overwegingen

Het panel vindt de inhoud van de curricula van beide masteropleidingen inhoudelijk logisch en voldoende samenhangend. Hoewel de tabellen over de vertaling van de eindkwalificaties in de opleiding en de vorm van de leerlijnen nog wat verduidelijkt zou kunnen worden, heeft het panel vastgesteld dat de programma's de studenten in staat stellen om de leerdoelen en beoogde eindkwalificaties stapsgewijs te behalen. Een aantal modules wordt tegelijkertijd door zowel studenten van de master tot wetgevingsjurist als die van het programma tot overheidsjurist gevolgd. Het panel heeft geconstateerd dat in de meeste van deze modules maatwerk wordt geboden voor de verschillende groepen. De beslissing van het management om de keuzeruimte in de curricula niet te vergroten, wordt door het panel onderschreven.

Conclusie

Masteropleiding tot Wetgevingsjurist: het panel beoordeelt Standaard 3 als 'voldoende'.

Masteropleiding tot Overheidsjurist: het panel beoordeelt Standaard 3 als 'voldoende'.

Standaard 4:

De vormgeving van het programma zet aan tot studeren en biedt studenten de mogelijkheid om de beoogde eindkwalificaties te bereiken.

Toelichting:

Het didactisch concept is in lijn met de beoogde eindkwalificaties en de werkvormen sluiten aan bij het didactisch concept. Factoren, die betrekking hebben op het programma en die de studievoortgang belemmeren worden zoveel mogelijk weggenomen. Studenten met een functiebeperking krijgen bovendien op dit aspect extra studieloopbaanbegeleiding.

Bevindingen

Masteropleidingen tot Wetgevingsjurist en Overheidsjurist

Didactisch concept en werkvormen

Het panel heeft vastgesteld dat de onderwijsvisie van de masteropleidingen tot wetgevingsjurist en overheidsjurist is gebaseerd op de wisselwerking tussen de opleiding aan de academie en het werk

op het ministerie (traineeship). In de kritische reflectie en de andere stukken is het didactisch concept niet expliciet geformuleerd, maar in de gesprekken met management, docenten en de Opleidings- en curriculumcommissie (OCC) werd het het panel duidelijk dat deze visie op het onderwijs breed gedeeld wordt. Het panel heeft geconstateerd dat de wisselwerking van theorie en praktijk daadwerkelijk bevruchtend werkt en dat docenten voorbeelden uit de werkpraktijk gebruiken en studenten stimuleren om casuïstiek van de werkvloer in hun traineeship in te brengen.

Gerelateerd aan de onderwijsvisie is het uitgangspunt van de academies dat studenten een eigen verantwoordelijkheid hebben om optimaal te leren van de geboden opleiding en het werk in hun traineeship. Het panel concludeert dat de gebruikte werkvormen passen bij dit principe: in de werkcolleges worden studenten geactiveerd om een actieve, kritische en creatieve houding aan te nemen ten aanzien van de materie. Het feit dat zij in de werkcolleges casuïstiek uit hun eigen werkpraktijk bespreken, draagt – zo heeft het panel vastgesteld – positief bij aan de motivatie en actieve houding van de studenten. De academie vermeldt in haar kritische reflectie dat de passieve houding van sommige studenten soms als een probleem wordt ervaren, maar de docenten en studenten die het panel sprak, herkenden dit beeld niet. Zij vertelden dat juist het tegenovergestelde waar is: door de beperkte omvang van de groepen en de activerende werkvormen is het volgens hen onmogelijk dat een student niet actief aan de werkcolleges deelneemt.

Bevordering studievoortgang

Uit de kritische reflectie blijkt dat het rendement van de masteropleiding tot wetgevingsjurist de afgelopen zes jaar gemiddeld 97% was; van de meeste cohorten studeerden alle studenten in twee jaar af, in twee cohorten was er één student die uitviel. Het gemiddelde rendement van de masteropleiding tot overheidsjurist was in de afgelopen zes jaar 95%; de studenten van vier cohorten studeerden allemaal in twee jaar af, in twee jaargangen waren er een respectievelijk twee uitvallers. Deze hoge percentages zijn te verklaren door het strenge instroombeleid en de kleinschalige onderwijsvormen. Het panel concludeert dat de studievoortgang niet in het geding is. Hoewel studenten de opleidingen in combinatie met hun traineeships als zwaar ervaren, geven zij te kennen dat de programma's goed studeerbaar zijn en dat er voldoende ruimte is om problemen door piekbelasting in de opleidingen en het werk te voorkomen, bijvoorbeeld door een tentamen te verplaatsen. Het panel oordeelt hierover positief en heeft vastgesteld dat de academies op dit punt duidelijke afspraken hebben gemaakt met de leidinggevenden en patroons van de studenten op hun traineeship: in gevallen van piekbelasting geldt dat de opleidingen altijd voorgaan boven het traineewerk.

Studenten met een functiebeperking

De academies hebben beleid voor studenten met een functiebeperking: in artikel 12 van de OER voor elk van beide opleidingen is vastgelegd dat zij in staat worden gesteld het programma te volgen en toetsen af te leggen op een zoveel mogelijk aan hun handicap aangepaste wijze. Het panel heeft begrepen dat de academies in het verleden al eens van deze regeling gebruik hebben gemaakt en heeft er daarom vertrouwen in dat de academie bereid en in staat is om in voorkomende gevallen voor studenten met een beperking ad hoc passende voorzieningen te realiseren.

Overwegingen

Het panel constateert dat de onderwijsvisie van de masteropleidingen, de wisselwerking tussen theorie en praktijk, in lijn is met de beoogde eindkwalificaties en in de werkvormen van de modules tot uiting komt. De academies hebben het principe van eigen verantwoordelijkheid van de studenten hoog in het vaandel staan. Het panel is hierover positief en heeft geconstateerd dat de studenten aan beide opleidingen inderdaad actief en gemotiveerd zijn. De goede rendementen van de opleidingen bevestigen dat de studievoortgang in beide programma's in orde is en dat er geen factoren zijn die de studievoortgang belemmeren. Het beleid voor studenten met een functiebeperking is adequaat.

Conclusie

Masteropleiding tot Wetgevingsjurist: het panel beoordeelt Standaard 4 als 'voldoende'.

Masteropleiding tot Overheidsjurist: het panel beoordeelt Standaard 4 als 'voldoende'.

Standaard 5:

Het programma sluit aan bij de kwalificaties van de instromende studenten.

Toelichting:

De gehanteerde toelatingseisen zijn realistisch met het oog op de beoogde eindkwalificaties.

Bevindingen

Masteropleidingen tot Wetgevingsjurist en Overheidsjurist

De afgelopen vijf jaar startten elk studiejaar gemiddeld twintig studenten aan de masteropleidingen tot wetgevingsjurist en overheidsjurist. De kandidaten werden gelijk verdeeld over de programma's. De ingangseisen voor beide opleidingen zijn gelijk: kandidaten moeten beschikken over een wo-masterdiploma op het gebied van de rechtsgeleerdheid en in hun opleiding vakken gevolgd hebben op het gebied van bestuursrecht, privaatrecht en Europees recht. Alleen studenten die in hun universitaire bachelor- en masteropleiding rechtsgeleerdheid goede cijfers hebben behaald, worden tot de opleiding toegelaten.

De academies hebben in samenspraak met het werkveld van de alumni, de ministeries, een competentieprofiel samengesteld dat aan de basis ligt van de selectieprocedure. De procedure is erop gericht kandidaten te selecteren die goed kunnen functioneren in een politieke en bestuurlijke omgeving, die gevoel hebben voor maatschappelijke ontwikkelingen en die sterk gemotiveerd zijn om als jurist bij de overheid te werken. De kerncompetenties waarop wordt geselecteerd zijn omgevingsbewustzijn, probleem-analytisch vermogen, juridische professionaliteit, samenwerkingsgerichtheid, resultaatgerichtheid, oordeelsbekwaamheid en uitdrukkingsvaardigheid. Het panel concludeert dat de toelatingseisen en de gevraagde competenties realistisch zijn voor studenten die al een masteropleiding rechtsgeleerdheid hebben voltooid en goed aansluiten bij de beoogde eindkwalificaties.

Omdat kandidaten bij aanmelding aan de academies niet altijd een goed beeld hebben van de werkzaamheden van wetgevings- en overheidsjuristen, is de selectieprocedure voor de masteropleidingen enkele jaren geleden gewijzigd. De keuze voor het traject tot wetgevingsjurist of overheidsjurist wordt nu niet meer voorafgaand aan de selectieprocedure door de kandidaat gemaakt, maar volgt uit het selectieproces. De beoordelingscommissie speelt hierin een belangrijke rol: zij spreekt met alle kandidaten, bekijkt welk traject voor elke individuele kandidaat het meest geschikt is en adviseert de opleiding en de kandidaat hierover. Na een rondgang langs de departementen om de beschikbare traineeplaatsen te inventariseren, wordt een kandidaat voorgesteld voor een bepaalde traineefunctie. Het panel heeft vastgesteld dat deze praktijk zowel voor de leidinggevenden op de traineepositie als de studenten naar tevredenheid functioneert.

Overwegingen

Het panel concludeert dat de toelatingsprocedure zorgvuldig is vormgegeven en goed functioneert. De geselecteerde studenten zijn in staat het programma succesvol te doorlopen en de beoogde eindkwalificaties te behalen. Het panel waardeert het feit dat de selectieprocedure in nauwe samenwerking met het werkveld (de vertegenwoordigers van de departementen) plaatsvindt.

Conclusie

Masteropleiding tot Wetgevingsjurist: het panel beoordeelt Standaard 5 als 'voldoende'.

Masteropleiding tot Overheidsjurist: het panel beoordeelt Standaard 5 als 'voldoende'.

Personeel

Standaard 6

Het personeel is gekwalificeerd en de omvang ervan is toereikend voor de inhoudelijke, onderwijskundige en organisatorische realisatie van het programma.

Toelichting:

De feitelijk bij het personeel aanwezige expertise sluit aan bij de eisen gesteld aan een hbo- of een wo-opleiding.

Bevindingen

Masteropleidingen tot Wetgevingsjurist en Overheidsjurist

De academies hebben een kleine vaste staf, die voor beide masteropleidingen werkt en daarnaast het postacademische onderwijsaanbod organiseert. Het gaat om de rector, enkele programmamanagers en opleidingscoördinatoren – waaronder een onderwijskundig adviseur – en een aantal medewerkers die belast zijn met communicatie, bedrijfsvoering, officemanagement en facilitymanagement.

De docenten zijn voor het grootste deel niet in vaste dienst bij de academies, maar worden per module gevraagd hun medewerking te verlenen. Het panel heeft uit de gesprekken met het opleidingsmanagement begrepen dat de programmamanager en de coördinerende docenten bij het aanzoeken van docenten gebruikmaken van het eigen netwerk op universiteiten, ministeries en de Raad van State. Bij het selecteren van docenten wordt gelet op deskundigheid, praktische ervaring als rijksambtenaar of praktijkjurist, theoretische expertise als hoogleraar of universitair docent of expertise als trainer. Docenten met een achtergrond in universitair onderwijs én ervaring als overheids- of wetgevingsjurist of een andere juridische functie genieten de voorkeur. Bij het aantrekken van de trainers voor de vaardighedencursussen wordt gelet op hun ervaring met het trainen van (rijks)ambtenaren. Volgens de kritische reflectie hebben alle docenten de mastergraad, van de docenten voor de opleiding tot wetgevingsjurist is 76% gepromoveerd en 43% hoogleraar, van de docenten voor de opleiding tot overheidsjurist bezit 70% de doctorstitel en is 42% hoogleraar. Het merendeel van de docenten is werkzaam (geweest) aan een Nederlandse universiteit en heeft daar een bko- of sko-kwalificatie behaald. De docent-student ratio is 1:16. Het panel oordeelt positief over de inhoudelijke en onderwijskundige deskundigheid en relevante beroepservaring van de docenten, en vindt deze passend voor een post-initiële duale opleiding. Ook de omvang van het docentencorps is in de ogen van het panel adequaat.

Alle docenten worden voor aanvang van de module door de programmamanager en de opleidingscoördinator geïnstrueerd. Bij modules waarin verschillende docenten onderwijs verzorgen, spelen de programmamanager en de coördinerende docenten, die vaak al enkele jaren aan de academies verbonden zijn, een belangrijke rol in de afstemming van de stof in de collegereeks. Indien gewenst, kunnen docenten advies inroepen van de onderwijskundige adviseur van de academies. Ook zijn er plannen om een jaarlijkse docententraining aan te gaan bieden. Hoewel het werken met docenten met tijdelijke aanstellingen ook nadelen met zich mee kan brengen, oordeelt het panel dat de academies juist optimaal profiteren van de flexibiliteit die dit systeem biedt. Als een docent niet naar tevredenheid functioneert en verbetering na een eerste slechte evaluatie uitblijft, wordt deze het volgende studiejaar niet meer gevraagd om de desbetreffende cursus te geven. Als een module herzien wordt of nieuw ontwikkeld, kan hiervoor, indien nodig, een nieuwe docent worden aangezocht. Naar het oordeel van het panel houdt de academie op deze manier op goede en efficiënte wijze de regie over de inhoudelijke en onderwijskundige expertise van het docentencorps. De evaluatieresultaten van de modules en de gesprekken met de studenten tijdens het visitatiebezoek bevestigen dat de kwaliteit van de docenten hoog wordt gewaardeerd.

Het feit dat sommige docenten, vaak naast hun onderwijs aan universiteiten, al jarenlang als docent aan de masteropleidingen verbonden zijn, toont aan dat zij graag voor de academies werken. In de gesprekken die de commissie met de docenten voerde, werd dit bevestigd: docenten vertelden dat

zij de colleges aan de zogenoemde 'academisten' met veel plezier en voldoening geven, met name vanwege hun gedrevenheid, enthousiasme en intellectuele capaciteiten. Ook de kleinschaligheid van het onderwijs en de integratie van casuïstiek van de werkvloer in het onderwijs maken dat docenten met grote tevredenheid aan de academie werken. Het panel stelt vast dat de bevoegdheid en continuïteit in de samenstelling van het docentencorps de opleidingen ten goede komt en is hiervan onder de indruk.

Overwegingen

Het panel waardeert het feit dat de academies werken met bekende, ervaren en goed gekwalificeerde docenten, onderzoekers en trainers die ook nog eens veel ervaring hebben in de beroepspraktijk waarvoor de programma's opleiden. Docenten en trainers worden elk jaar op tijdelijke basis aangesteld, wat de academies in staat stelt om nieuwe docenten aan te trekken wanneer vernieuwingen in het curriculum of andere omstandigheden daarom vragen. Het panel stelt vast dat de academie ook daadwerkelijk van deze mogelijkheid gebruikmaakt, wat de kwaliteit van het docentencorps ten goede komt. Bovendien constateert het panel dat docenten gemotiveerd zijn en dat sommigen al jarenlang aan de academies doceren, wat de stabiliteit in de programma's ten goede komt. Het docentencorps wordt in de ogen van het panel op kundige en efficiënte wijze aangestuurd en ondersteund door de vaste staf van de academie, die ook op onderwijskundig gebied belangrijk werk verricht.

Conclusie

Masteropleiding tot Wetgevingsjurist: het panel beoordeelt Standaard 6 als 'goed'.

Masteropleiding tot Overheidsjurist: het panel beoordeelt Standaard 6 als 'goed'.

Voorzieningen

Standaard 7

De huisvesting en de materiële voorzieningen zijn toereikend voor de realisatie van het programma.

Bevindingen

Masteropleidingen tot Wetgevingsjurist en Overheidsjurist

De Academie voor Wetgeving en die voor Overheidsjuristen huizen in een statig pand aan de Lange Voorhout in Den Haag, op loopafstand van de ministeries, de Raad van State en de Tweede Kamer waar de studenten als trainees werken. In het gebouw zijn collegieruimtes, studieruimtes en een huisbibliotheek aanwezig die zijn toegerust met audiovisuele middelen, draadloos internet, printers en laptops. Voor deze zaken is ook technische ondersteuning beschikbaar. Studiematerialen zoals syllabi en boeken worden de studenten digitaal of in hard-copy aangereikt. Bovendien kunnen zij op hun werkplek via het Rijksportaal gebruikmaken van Legal Intelligence, een zoekmachine voor juridische bronnen. De kantoren van de vaste medewerkers van de academies bevinden zich in hetzelfde gebouw, waardoor zij voor de studenten gemakkelijk benaderbaar zijn. Staf en studenten hebben de beschikking over een kantine.

Het panel heeft tijdens het bezoek aan de academies met de studenten gesproken over de huisvesting en materiële voorzieningen. Het panel stelt vast dat de studenten tevreden zijn over het gebouw en de faciliteiten en tekent aan dat zij vinden dat alleen de temperatuurbeheersing soms nog wat te wensen overlaat. Naar het oordeel van het panel zijn de faciliteiten toereikend voor de realisatie van het onderwijsprogramma. De locatie en statuur van het gebouw zijn volgens het panel passend bij de inhoud en het karakter van de masteropleidingen.

Overwegingen

Het panel komt tot de conclusie dat de huisvesting en materiële voorzieningen voldoen en passen bij het karakter van de opleidingen.

Conclusie

Masteropleiding tot Wetgevingsjurist: het panel beoordeelt Standaard 7 als 'voldoende'.

Masteropleiding tot Overheidsjurist: het panel beoordeelt Standaard 7 als 'voldoende'.

Standaard 8

De studiebegeleiding en de informatievoorziening aan studenten bevorderen de studievoortgang en sluiten aan bij de behoefte van studenten.

Bevindingen

Masteropleidingen tot Wetgevingsjurist en Overheidsjurist

Alle studenten aan de masteropleidingen voeren na het eerste studiejaar een gesprek met de rector en een programmamanager over de studievoortgang. De programmamanager spreekt studenten gedurende het hele studietraject ook informeel en overlegt met hen indien studieresultaten tegenvallen. Voor het overige is de studiebegeleiding aan de academies gebaseerd op het principe van de eigen verantwoordelijkheid van de student: studenten kunnen met vragen terecht bij de programmamanager, zij kunnen deelnemen aan intervisiebijeenkomsten en er zijn op aanvraag mogelijkheden voor coaching. Op de werkvloer heeft iedere student een patroon, met wie de academie rechtstreeks contact onderhoudt over de prestaties van de student op zijn traineeplek. De eindopdracht wordt begeleid door de programmamanager en één van de leden uit het beoordelingspanel. Ook de patroon en andere collega's op de werkvloer van de student kunnen geraadpleegd worden bij het uitvoeren van de eindopdracht. Uit de gesprekken met de studenten, het opleidingsmanagement en de evaluatieresultaten maakt het panel op dat de studiebegeleiding goed georganiseerd is en voldoet aan de verwachtingen en behoeften van de studenten. Op problemen in de voortgang van een student wordt adequaat gereageerd. Naar het oordeel van het panel dragen de informele contacten en korte lijnen tussen studenten, docenten en programmamanager positief bij aan het studieklimaat van de studenten.

Het persoonlijke ontwikkelingsplan (POP), waarin studenten voor zichzelf leerdoelen vastleggen en reflecteren op hun voortgang, is een relatief nieuw onderdeel van de studiebegeleiding aan de academies. Het panel onderschrijft het nut van het POP en vindt het passen bij het uitgangspunt van eigen verantwoordelijkheid voor het leerproces, maar stelt vast dat een consequent gebruik ervan in de studiebegeleiding nog wat aandacht behoeft. Ook heeft het panel vastgesteld dat nog niet alle studenten begrijpen wat de bedoeling is van het POP. Het panel beveelt aan om studenten beter te informeren over het doel van het POP en de toepassing ervan verder te bevorderen.

De informatievoorziening is de verantwoordelijkheid van de opleidingscoördinator, die hiervoor gebruikmaakt van Outlookmail, WhatsApp en de gedeelde online werkruimte Box. Het panel constateert dat de informatievoorziening voldoet en dat de academiestaf zeer toegankelijk is. Naar het panel begreep treffen de academies voorbereidingen voor de aanschaf van een nieuw cursusregistratiesysteem, waarmee de informatievoorziening in de toekomst via één kanaal kan verlopen waardoor deze efficiënter georganiseerd is. Het panel heeft de indruk dat de academie de overgang naar dit nieuwe systeem zorgvuldig voorbereidt en heeft er vertrouwen in dat het zal bijdragen aan de efficiëntie van de informatievoorziening.

Overwegingen

Het panel concludeert dat het systeem van studiebegeleiding, dat is gebaseerd op het principe van eigen verantwoordelijkheid, naar behoren functioneert. Met het jaargesprek, de patroon op de werkvloer, de begeleiding bij de eindopdracht en de mogelijkheden om deel te nemen aan intervisiebijeenkomsten en coaching zijn er voor de studenten voldoende mogelijkheden om hun studiebegeleiding naar eigen inzicht en behoefte in te richten. Het panel is positief over de sfeer aan de academies waarin regelmatig en informeel contact bestaat tussen programmamanagers, docenten en studenten en meent dat dit de studiebegeleiding en -voortgang ten goede komt.

Conclusie

Masteropleiding tot Wetgevingsjurist: het panel beoordeelt Standaard 8 als 'voldoende'.

Masteropleiding tot Overheidsjurist: het panel beoordeelt Standaard 8 als 'voldoende'.

Kwaliteitszorg

Standaard 9

De opleiding wordt periodiek geëvalueerd, mede aan de hand van toetsbare streefdoelen.

Toelichting:

De opleiding bewaakt de kwaliteit van de beoogde eindkwalificaties, het programma, het personeel, de voorzieningen, de toetsing en de gerealiseerde eindkwalificaties via regelmatige evaluaties. De uitkomsten van deze evaluatie vormen de basis voor aantoonbare verbetermaatregelen die bijdragen aan realisatie van de streefdoelen. Bij de interne kwaliteitszorg worden de opleidings- en examencommissie, medewerkers, studenten, alumni en het afnemend beroepenveld van de opleiding actief betrokken.

Bevindingen

Masteropleidingen tot Wetgevingsjurist en Overheidsjurist

Het kwaliteitssysteem van de academies is gericht op de evaluatie en verbetering van de opleidingsprogramma's en de organisatie van het onderwijs van beide masteropleidingen. Het systeem verloopt volgens de kritische reflectie in een cyclus: het begint met de vak- en docentevaluaties, aan de hand waarvan de opleidingscoördinator een startdocument opstelt met daarin overzichten van de evaluatieresultaten en suggesties voor verbeteracties. Dit startdocument wordt voorgelegd aan de Opleidings- en Curriculumcommissie (OCC), die bestaat uit vakinhoudelijke deskundigen (hoogleraren), ervaren wetgevings- en overheidsjuristen (het afnemend beroepenveld) en een alumnus van de academies. De OCC brengt op basis van het startdocument, de evaluatieresultaten en de adviezen van de programmamanager en coördinerende docenten advies uit over het opleidingsprogramma. Het gaat daarbij om adviezen op zowel moduleniveau als op opleidingsniveau. De examencommissie adviseert over verbeteringen in de toetsen van de modules. De rector, tenslotte, verzamelt de adviezen van OCC en examencommissie en neemt op basis hiervan besluiten over wijzigingen en verbeteringen in de opleidingsprogramma's en de organisatie daarvan. De opleidingscoördinator heeft de taak de maatregelen in het onderwijsprogramma te implementeren en (coördinerende) docenten hierover te informeren.

Gedurende het visitatiebezoek heeft het panel met studenten, docenten, leden van de OCC en van de examencommissie en het management over het functioneren van dit cyclische kwaliteitssysteem gesproken. Op basis van deze gesprekken en de beschikbare documentatie concludeert het panel dat het systeem adequaat functioneert en dat de academies serieus werk maken van de kwaliteitszorg.

Het panel begreep van de OCC dat zij elk jaar de evaluatieresultaten van alle modules doorneemt en aan de hand van het startdocument eventuele knelpunten en verbetermogelijkheden bespreekt. Daarbij komen ook de kwaliteit van de docenten en afstemming van de modules in het curriculum aan de orde. Meestal doet de OCC kleine verbeter suggesties, bijvoorbeeld wanneer een bepaald thema in een module wat meer nadruk moet krijgen. De OCC denkt ook op een abstracter niveau na over het studieprogramma, bijvoorbeeld over de integratie van actuele maatschappelijke en juridische thema's zoals de deeleconomie en big data. Het panel concludeert dat de OCC een actieve rol speelt in het kwaliteitssysteem en dat haar adviezen worden gehoord en opgevolgd.

Het panel heeft de evaluatieformulieren en de evaluatieresultaten uitgebreid bekeken. Van alle modules vinden twee evaluaties plaats: één over de module als geheel en één over de toetsing. In de evaluaties wordt gevraagd naar de mening van de student over de inhoud van de module, de sterke en zwakke punten, de leeropbrengst van elk college en de kwaliteit van de docent(en). Ook

is er ruimte om algemene suggesties of opmerkingen te plaatsen. Bij de evaluaties van de toetsing wordt gelet op de informatievoorziening over de toets, de aansluiting van de toets op de module en zijn doelstellingen en de stimulerende werking van de toets. Ook wordt gevraagd naar de voorgeschreven literatuur en verbeter suggesties voor de toetsen. Studenten vertelden het panel dat de academie erop aandringt dat evaluatieformulieren ingevuld worden.

Uit de evaluatiesamenvattingen heeft het panel opgemaakt dat het leeuwendeel van de modules, de toetsen en de docenten door studenten goed beoordeeld wordt, met cijfers tussen 7 en 8,5. De afgelopen vijf cohorten wetgevingsjuristen waardeerden hun opleiding gemiddeld met een 7,7 en de overheidsjuristen hun opleiding zelfs met een 8,1. Het panel stelt op basis van deze resultaten en de gesprekken tijdens het visitatiebezoek vast dat er onder studenten grote tevredenheid bestaat over het geboden onderwijs en de docenten.

Studenten worden tevens in het kwaliteitssysteem betrokken door middel van het studentenoverleg. Elke jaargang van beide masteropleidingen wordt hierin door één afgevaardigde vertegenwoordigd. De vier leden van het studentenoverleg komen elke maand samen met de programmamanager en de opleidingscoördinator om algemene vragen, opmerkingen over de studie, de studielast en de programmering te bespreken. Studenten kunnen onderwerpen voor het studentenoverleg aanleveren aan de afgevaardigde van hun groep en ontvangen na afloop per e-mail de notulen van elk overleg. Daarnaast vraagt de opleidingscoördinator ook voorafgaand aan het overleg om inbreng van de studenten. Het panel heeft vastgesteld dat studenten tevreden zijn over het functioneren van het studentenoverleg. Zij hebben het gevoel dat hun problemen, zorgen en suggesties serieus worden genomen en dat dit snel leidt tot verbeteringen. In aanvulling op het studentenoverleg kunnen studenten in het gesprek met de rector en de programmamanager aan het einde van het eerste studiejaar spreken over de positieve en negatieve aspecten van de opleiding, de relatie tussen traineeship en opleiding en de organisatie van het onderwijs. Ook de inbreng uit deze gesprekken wordt doorgegeven aan docenten en de OCC. Het panel is positief over deze praktijk en heeft vastgesteld dat het studentenoverleg en de jaargesprekken in combinatie met de kleinschaligheid van de academie en de informele omgangssfeer bijdragen aan de snelle signalering en oplossing van eventuele problemen.

Overwegingen

Het is het panel duidelijk dat de academies de kwaliteitszorg aan beide masteropleidingen serieus nemen; vak- en docentevaluaties worden consciëntieus uitgevoerd en leiden zo nodig tot verbetermaatregelen. In deze kwaliteitscyclus die begint bij de studenten, worden docenten, de opleidings- en curriculumcommissie en de examencommissie betrokken. Het panel stelt vast dat studenten tevreden zijn over de beide masteropleidingen, hetgeen ook blijkt uit de evaluatieresultaten. Het panel is positief over de manier waarop vakinhoudelijke deskundigen en het afnemend beroepenveld vertegenwoordigd in de OCC, actief meedenken over de kwaliteit van de modules, de docenten en de toekomstbestendigheid van de curricula. Het panel heeft waardering voor de manier waarop de academies de studenten bij de kwaliteitszorg betrekken door middel van het studentenoverleg en de mogelijkheden voor informeel contact.

Conclusie

Masteropleiding tot Wetgevingsjurist: het panel beoordeelt Standaard 9 als 'voldoende'.

Masteropleiding tot Overheidsjurist: het panel beoordeelt Standaard 9 als 'voldoende'.

Toetsing

Standaard 10

De opleiding beschikt over een adequaat systeem van toetsing.

Toelichting:

De toetsen en de beoordeling zijn valide, betrouwbaar en voor studenten inzichtelijk. De examencommissie van de opleiding borgt de kwaliteit van de tentaminering en examinering.

Bevindingen

Masteropleidingen tot Wetgevingsjurist en Overheidsjurist

Toetsbeleidsplan, toetsplannen en toetsen

In het gezamenlijke toetsbeleidsplan van de academies zijn uitgangspunten en maatregelen vastgelegd die de kwaliteit van de toetsing in de masteropleidingen moeten bewaken, bevorderen en waarborgen. Het uitgangspunt van het gezamenlijke toetsbeleidsplan sluit aan bij de onderwijsvisie van de academies; alle facetten van de toetsing zijn bespreekbaar en alle belanghebbenden spelen een rol in de kwaliteitszorg van de toetsing. De belanghebbenden zijn in de eerste plaats de studenten, maar ook de docenten, de OCC, de programmanager, de examencommissie en de rector. Hun rollen en verantwoordelijkheden zijn ook in het toetsbeleidsplan uitgewerkt. Het toetsbeleidsplan beschrijft verder onder andere de visie op toetsing, de organisatie van het toetsproces, de kwaliteitsborging van de toetsing en de rol van de examencommissie en de toetscommissie. Het panel heeft kennisgenomen van het toetsbeleidsplan en is hierover positief.

De beide masteropleidingen hebben elk een toetsplan waarin staat beschreven hoe de eindtermen van de opleiding worden 'afgedekt' door de leerdoelen van de modules en de eindopdracht. Ook is hierin beschreven welke toetsen worden gebruikt voor elke module en zijn er instructies voor de docenten, modellen van toetsmatrijzen en toetschecklists in opgenomen. Het panel vindt de toetsplannen en de instrumenten voor het maken van toetsen inzichtelijk en bruikbaar.

In de gesprekken met de docenten en de examencommissie heeft het panel gesproken over de concrete toepassing van deze instrumenten in de praktijk en het functioneren van de *plan-do-check-act*-cyclus die is beschreven in de kritische reflectie. Op basis van deze gesprekken en de verslagen van de toets- en examencommissie concludeert het panel dat de cyclus naar behoren functioneert. Alle toetsen worden, voordat zij worden afgenomen, inhoudelijk en toetstechnisch gecontroleerd door de toetscommissie, die bestaat uit de programmamanager en één van de opleidingscoördinatoren die tevens lid is van de examencommissie en een onderwijskundige achtergrond heeft. Soms gaan ontwerpen van toetsvragen verschillende malen heen en weer tussen de examinator en de toetscommissie en pas als deze de vraag goedkeurt, wordt deze opgenomen in het tentamen. Na het afnemen van de toets worden de vragen nog eens geanalyseerd en nabesproken, waarna ze, indien nodig, voor het volgende jaar worden aangepast. Uit de gesprekken met studenten en de vakevaluaties begreep het panel dat er ondanks deze cyclische kwaliteitscontrole van de toetsen toch soms nog overlap zit tussen tentamenvragen die zijn gemaakt door verschillende examinatoren. Het panel adviseert daarom om niet alleen onderwijskundig, maar ook inhoudelijk scherp te blijven letten op de kwaliteit van tentamenvragen en de afstemming hiervan tussen examinatoren onderling.

Niet alle modules worden afgesloten met een (open boek) tentamen; er worden ook cijfers gegeven op basis van mondelinge presentaties, essayopdrachten en participatie, bijvoorbeeld bij werkbezoeken. Het panel is positief over deze variatie in de toetsvormen en stelt vast dat de toetsen passen bij de leerdoelen van de modules. Alleen het feit dat het niet mogelijk is een onvoldoende te halen voor actieve participatie verbaasde het panel. Desgevraagd werd duidelijk dat het door de geringe omvang van de groepen, de informele sfeer en de assertiviteit van de docenten inderdaad vrijwel onmogelijk is om onvoldoende te participeren tijdens een werkbezoek. De studenten bevestigden dit en gaven aan dat ook een zekere mate van *peer pressure* bijdraagt aan de actieve houding van alle studenten. Het panel heeft naast de reguliere tentamens en de antwoordmodellen daarvan ook gekeken naar de instructies en beoordelingsformulieren van de andere soorten toetsen

en concludeert dat deze bijdragen aan de transparantie en betrouwbaarheid van de toetsing. Het panel heeft vastgesteld dat er altijd inzagemomenten en nabesprekingen van de toetsen plaatsvinden en oordeelt hierover positief. Inzagerecht en bezwaarmogelijkheden zijn bovendien verankerd in beleid in de OER.

Eindopdrachten

De eindopdracht van de *masteropleiding tot wetgevingsjurist* moet volgens de instructies bestaan uit drie delen: het product dat is gemaakt (het wetsontwerp, de AMvB of de ministeriële regeling), de bijlagen die nodig zijn voor een goed begrip van het product (zoals de wetgeving die wordt aangepast) en tenslotte een verslag van het traject dat is afgelegd om tot dat product te komen (de onderzoeksvraag, methoden, procedure en persoonlijke reflectie). Het panel heeft kennisgenomen van de recentelijk vernieuwde opdrachtomschrijving voor de eindopdracht en concludeert dat deze duidelijk is. Het panel adviseert wel om in de opdrachtomschrijving en begeleiding sterker te benadrukken dat het eindwerk ook een academisch werkstuk is, waarin probleemstelling en onderzoeksvraag, eventueel voortkomend uit een uitwerking van het IAK, maar ook methodologie en bronverwijzingen expliciet aanwezig zijn. Daarnaast mag een, al is het maar korte, toelichting op de geformuleerde wettelijke bepalingen niet ontbreken.

De eindopdracht van de *masteropleiding tot overheidsjurist* is ook driedelig: het omvat een juridisch product, een verslag en een kritische reflectie. Het juridische product moet bruikbaar zijn in de beroepspraktijk. Het gaat dan bijvoorbeeld om een nota, een brief aan de Tweede Kamer, of een behandeling van een bezwaar- en beroepszaak. Het verslag is bedoeld om het werk van de student in context te zetten en behelst een beschrijving van de onderzoeksvraag, de methoden, de aanpak en reflectie op het onderwerp. In de kritische reflectie wordt de student geacht vanuit juridisch, rechtseconomisch, rechtssociologisch, rechtstheoretisch of metajuridisch perspectief naar het eigen werk te kijken en dit te beoordelen. Het panel acht de opdrachtomschrijving van de eindopdracht duidelijk, maar merkt ook hier op dat preciezer omschreven zou kunnen worden wat verwacht wordt van de onderzoeksvraag en methodische verantwoording.

Het wordt van de studenten verwacht dat zij hun eindopdracht in 4-5 maanden afronden. Het proces begint met het uitwerken van een voorstel voor de eindopdracht in overleg met de leidinggevende op het werk en de programmamanager. Op basis van de onderwerpeuze wordt een beoordelingspanel samengesteld, bestaande uit twee op het thema van de opdracht deskundige docenten en een begeleider van de werkvloer. De laatstbedoelde is alleen betrokken bij de begeleiding van de eindopdracht, niet bij de beoordeling ervan. Voor begeleiding bij de eindopdracht kan de student terecht bij de programmamanager, de begeleider op de werkvloer, de patroon en andere collega's. Ongeveer halverwege het traject vindt een voortgangs- en begeleidingsgesprek plaats met de programmamanager. Na het inleveren van de eindopdrachten geven alle studenten een mondelinge presentatie over hun eindopdrachten aan de beoordelingspanels en gaan zij hierover met hen in gesprek. Het panel stelt vast dat deze procedure en de begeleiding van de eindopdrachten goed verlopen en dat studenten weten wat er van hen verwacht wordt.

De beoordelingscriteria voor de eindopdrachten van de *masteropleiding tot wetgevingsjurist* zijn de volgende: vraagstelling en opzet (10% van het cijfer), probleemanalyse en wetgevingskwaliteit (30%), de omgeving en het werk als wetgevingsjurist (20%), samenwerking voor resultaat (20%) en overtuigende verwoording (20%). De eindopdrachten van de *masteropleiding tot overheidsjurist* worden beoordeeld op vraagstelling en opzet (10% van het cijfer), juridische kwaliteit (30%), oog voor de omgeving (20%), creativiteit (20%) en overtuigende verwoording (20%). In de gesprekken met de docenten en de examencommissie heeft het panel vastgesteld dat ook de eindpresentatie en de mondelinge verdediging van de eindopdracht nog invloed hebben op het eindcijfer. De beoordelingscriteria zijn beschreven in een schematische beoordelingsmatrix waarin voor elk criterium een score op een schaal van 5-10 kan worden gemarkeerd. De beoordelaar wordt daarbij geholpen doordat voor elke score op elk criterium een vooringevulde tekst staat, zoals: 'de probleemstelling is niet duidelijk en de uitwerking ervan schiet tekort'. Onder de beoordelingsmatrix is ook ruimte voor het invullen van individuele feedback.

Het panel heeft geconstateerd dat de beoordelingsmatrices altijd worden ingevuld, maar dat de individuele feedback vaak summier is. Het panel is van mening dat de beoordelingsmatrix onvoldoende inzicht biedt in de afweging die gemaakt is. Tijdens het locatiebezoek stelde het panel echter vast dat het belangrijkste feedbackmoment plaatsvindt gedurende de nabespreking van de presentaties en verdedigingen. Het panel heeft er daarom wel vertrouwen in dat de beoordeling van de eindopdrachten voor de studenten voldoende inzichtelijk is. Desondanks adviseert het panel de beoordeling van de eindopdrachten uitgebreider schriftelijk te motiveren, vooral ook als de mondelinge presentatie – zoals op zichzelf goed verdedigbaar is – een behoorlijk gewicht in de schaal heeft gelegd. Het panel is kritisch over de weging van de verschillende beoordelingscriteria van beide masteropleidingen: het panel is, gelet op het hbo- en wo-master-karakter van de opleidingen, van oordeel dat de vraagstelling en opzet, en daarmee de methodologie, van de eindwerken voor meer dan 10% zouden moeten worden meegewogen in het eindcijfer.

Examencommissie

De examencommissie bestaat uit een inhoudsdeskundige docent (tevens voorzitter), een extern lid, een toetsdeskundige (de opleidingscoördinator, tevens secretaris) en twee adviserende leden (programmamanagers). Het panel heeft vastgesteld dat de examencommissie zich de afgelopen jaren naast haar gebruikelijke taken, zoals het aanwijzen van examinatoren, het toekennen van vrijstellingen en het behandelen van bezwaren, ook heeft beziggehouden met het ontwikkelen van het toetsbeleidsplan, de toetsplannen en een fraudepreventieplan. Daarnaast houdt de examencommissie, naar het panel heeft begrepen, toezicht op de kwaliteit van de eindopdrachten en de beoordelingen daarvan. Het panel heeft geconstateerd dat de examencommissie en de toetscommissie nauw samenwerken: de inhoudelijke en toetstechnische controle van alle toetsen is gedelegeerd aan de toetscommissie, waarvan één lid ook zitting heeft in de examencommissie. Op die manier vergewist de examencommissie zich ervan dat de toetskwaliteit in orde is. Het panel oordeelt positief over de proactieve houding van de toetscommissie in het begeleiden van docenten bij het maken van tentamens, een extra aandachtspunt voor de academies nu gewerkt wordt met op tijdelijke basis aangetrokken docenten. Het panel prijst het werk dat de examencommissie heeft verzet.

Het panel heeft met interesse kennisgenomen van de notitie over het voorkomen van examenfraude en plagiaat die onlangs door de examencommissie is ontwikkeld. Hierin zijn de belangrijkste risico's op examenfraude en plagiaat in kaart gebracht en enkele maatregelen geformuleerd die fraude moeten voorkomen. In gesprek met de examencommissie begreep het panel dat er geen directe aanleiding was om maatregelen te nemen om fraude tegen te gaan, maar eerder een algemeen heersend gevoel dat de bestaande praktijk teveel rustte op het principe van goed vertrouwen. Het panel waardeert de proactieve houding van de examencommissie op dit punt en heeft er vertrouwen in dat de genomen maatregelen fraude moeilijker maken.

Overwegingen

Het panel stelt vast dat de toetsplannen, de instrumenten voor het maken van toetsen en de onderwijskundige deskundigheid van de opleidingscoördinatoren bijdragen aan de kwaliteit van de toetsing in beide masteropleidingen. Het panel constateert dat het toetsbeleid past bij de onderwijsvisie van de masteropleidingen en dat de *plan-do-check-act*-cyclus op het gebied van toetsing naar behoren functioneert. De afstemming van tentamenvragen tussen examinatoren is een aandachtspunt waar de academies scherp op moeten letten. De opdrachtomschrijvingen, beoordelingsformulieren, antwoordmodellen en feedbackmogelijkheden maken volgens het panel dat de toetsing voor studenten betrouwbaar en inzichtelijk is. De beoordeling van de eindopdrachten voldoet in de ogen van het panel, maar het adviseert de academies om de beoordeling van de eindopdrachten uitgebreider schriftelijk te motiveren. Het panel is van oordeel dat vraagstelling en opzet van de eindopdrachten zwaarder mee zouden moeten wegen in het eindcijfer. Het panel waardeert, tenslotte, de pro-actieve opstelling en deskundigheid van de toets- en examencommissie en stelt vast dat de laatste haar wettelijke taken naar behoren vervult.

Conclusie

Masteropleiding tot Wetgevingsjurist: het panel beoordeelt Standaard 10 als 'voldoende'.

Masteropleiding tot Overheidsjurist: het panel beoordeelt Standaard 10 als 'voldoende'.

Gerealiseerde eindkwalificaties

Standaard 11

De opleiding toont aan dat de beoogde eindkwalificaties worden gerealiseerd.

Toelichting:

Het gerealiseerde niveau blijkt uit de tussentijdse en afsluitende toetsen, de eindwerken en de wijze waarop afgestudeerden in de praktijk of in een vervolgopleiding functioneren.

Bevindingen

Masteropleiding tot Wetgevingsjurist

De masteropleiding tot wetgevingsjurist wordt afgesloten met een eindopdracht die bestaat uit drie delen: het product, de bijlagen en een verslag. Voorafgaand aan het locatiebezoek heeft het panel vijftien eindopdrachten van de afgelopen twee cohorten afstudeerders gelezen en de beoordelingen hiervan bestudeerd (zie bijlage 6 voor een overzicht). Het panel heeft vastgesteld dat de eindopdrachten aanzienlijke verschillen vertonen op het gebied van de omvang, structuur, reflectie, aanwezigheid van bijlagen en methodologische en wetenschappelijke verantwoording. Hieruit leidt het panel af dat de opdrachtomschrijving van de eindopdracht voorheen anders was of niet algemeen gebruikt. Het panel verwacht dat het invoeren van de nieuwe uitgebreide opdrachtomschrijving de vergelijkbaarheid van de eindwerken ten goede zal komen.

Over het algemeen kon het panel zich vinden in de beoordelingen van de eindopdrachten, al is het van mening dat de methodische verantwoording van het eindwerk in een wetenschappelijke master zwaarder zou moeten meewegen in het eindcijfer. Het panel dringt erop aan dat de academie toeziet op de wetenschappelijke aanpak en verantwoording van de eindopdrachten; in een afstudeerwerk van een wo-master moeten de onderzoeksvraag en methodische verantwoording expliciet aanwezig zijn. Daarbij hoort ook een verslag van de afweging die voorafgaat aan de beslissing op nieuwe wetgeving te ontwikkelen, gebruikmakend van het IAK. Verder heeft het panel bij sommige eindopdrachten een, al is het maar beknopte, artikelsgewijze toelichting op de geformuleerde wettelijke bepalingen gemist. Het panel adviseert om de eisen aan de wetenschappelijke aanpak en verantwoording van de eindwerken in het afstudeertraject van de wo-master aan te scherpen en hier ook in de begeleiding meer aandacht aan te besteden. Naar het oordeel van het panel zou de aard van de op de beroepspraktijk gerichte eindopdracht het wetenschappelijke karakter van de uitgevoerde opdracht en het geschreven werk niet in de weg hoeven te staan.

Masteropleiding tot Overheidsjurist

Ook de studenten in het traject tot overheidsjurist sluiten hun studie af met een eindopdracht. Deze is driedelig: het omvat een juridisch product, een verslag en een kritische reflectie. Voor het locatiebezoek heeft het panel vijftien eindopdrachten van de laatste twee cohorten overheidsjuristen gelezen en de beoordelingen daarvan bekeken (zie bijlage 6 voor een overzicht van de gelezen eindopdrachten). Het panel vond de kwaliteit van de eindopdrachten van de overheidsjuristen over het algemeen van voldoende niveau, sommige waren van een hoger wetenschappelijk niveau dan die van de wetgevingsjuristen. Het reflectieve deel van de eindopdrachten was in sommige gevallen nog wat oppervlakkig; het ging dan alleen over de persoonlijke ervaring van de student, terwijl van de student verwacht wordt hierin wat meer afstand te nemen en vanuit een niet-juridisch perspectief te reflecteren op zijn eigen rol in het proces. Over het algemeen kon het panel zich vinden in de beoordelingen. In een aantal gevallen week het cijfer van het panel iets af van dat van de examinatoren, maar tijdens het visitatiebezoek werd duidelijk dat in deze gevallen de mondelinge verdediging de beoordeling nog in positieve of negatieve zin had beïnvloed. Hoewel het panel geen

inzicht heeft in de overwegingen van de examinatoren naar aanleiding van de verdediging, neemt het aan dat deze afwegingen zorgvuldig zijn geweest.

Algemeen over beide masteropleidingen

Het panel begreep van de deelnemersraad (de directeuren van ministeries) dat zij graag alumni van de academies aannemen. De meerwaarde van voormalige academisten ten opzichte van andere juristen ligt volgens hen in hun brede handelingsrepertoire en grote creatieve vermogen, wat hen in staat stelt sneller een grote vlieghoogte te bereiken dan andere juristen. Ook de brede oriëntatie van alumni van de academies en hun basis in staats- en bestuursrecht, metajuridische disciplines en aangrenzende vakgebieden maakt hen gewilde werknemers. Alumni van de academies onderscheiden zich volgens de directeuren van niet-academisten door hun beheersing van vaardigheden op het gebied van bijvoorbeeld presenteren, onderhandelen en pleiten, waaraan in de opleiding veel aandacht wordt besteed. Het deed het panel deugd dat de alumni bevestigden dat zij zich door het multidisciplinaire karakter van de opleiding en het vaardighedenonderwijs aan de academies goed toegerust voelen voor hun werk. Overigens bleek uit het gesprek met de alumni ook dat afgestudeerde academisten in de loop van hun carrière nogal eens wisselden van baan; sommige afgestudeerde wetgevingsjuristen gingen aan de slag als overheidsjurist en alumni overheidsjurist werden regelmatig wetgevingsjurist.

Overwegingen

Het panel concludeert dat de eindopdrachten van beide masteropleidingen van voldoende niveau zijn en passen bij de professionele oriëntaties van de programma's. Het wetenschappelijk niveau van de eindopdrachten van de overheidsjuristen was voldoende, terwijl de eindwerken van de wetgevingsjuristen qua wetenschappelijke aanpak en verantwoording soms nog wat verbetering behoeften. Het panel adviseert daarom om de eisen aan de wetenschappelijke verantwoording in de opdrachtomschrijving van de eindopdrachten aan te scherpen en hieraan ook in de begeleiding meer aandacht te besteden. Voorts heeft het panel geconstateerd dat er in de deelnemersraad tevredenheid bestaat over de manier waarop afgestudeerden in de praktijk functioneren. Het panel constateerde met de alumni dat studenten aan beide opleidingen de eindkwalificaties behalen en goed zijn toegerust voor de arbeidsmarkt.

Conclusie

Masteropleiding tot Wetgevingsjurist: het panel beoordeelt Standaard 11 als 'voldoende'.

Masteropleiding tot Overheidsjurist: het panel beoordeelt Standaard 11 als 'voldoende'.

ALGEMEEN EINDOORDEEL

Het panel concludeert dat de masteropleidingen tot wetgevingsjurist en overheidsjurist, die naar zij begrijpt uniek zijn in Nederland en daarbuiten, in een duidelijke behoefte van het werkveld voorzien en de verwachtingen van de studenten waarmaken. Het panel constateert dat de eindkwalificaties van beide opleidingen passend zijn voor post-initiële masteropleidingen, maar beveelt aan de verschillen tussen de eindtermen van de hbo-masteropleiding tot overheidsjurist en de wo-master tot wetgevingsjurist duidelijker te verankeren in de eindkwalificaties. Het panel suggereert daarnaast de wetenschappelijke training nog wat steviger te integreren in het curriculum van de wetgevingsjuristen, bijvoorbeeld door de module Rechtsfilosofie of een rechtsvergelijkend vak voor hen verplicht te stellen.

Het panel waardeert het feit dat het onderwijs in beide masteropleidingen sterk met de beroepspraktijk verweven is. Ook bij de toelatingsprocedure, de begeleiding op de werkvloer en het afstudeertraject zijn vertegenwoordigers van het werkveld actief betrokken. Het panel is hierover positief en heeft geconstateerd dat dit, tezamen met de informele contacten met docenten en de academiestaf, bijdraagt aan het inspirerende studieklimaat aan de academies en de actieve en gemotiveerde houding van de studenten. De curricula van beide masteropleidingen zijn in de ogen van het panel inhoudelijk logisch en voldoende samenhangend en stellen de studenten in staat de

beoogde eindkwalificaties stapsgewijs te behalen. De goede rendementen van de opleidingen bevestigen dat de studievoortgang in beide programma's in orde is.

Het panel vindt de hoge kwaliteit van het docentencorps, dat bestaat uit op tijdelijke basis aangetrokken ervaren en goed gekwalificeerde docenten en trainers, een sterk punt van de masteropleidingen. Het panel stelt vast dat studenten tevreden zijn over de docenten en dat het docentencorps op kundige en efficiënte wijze wordt aangestuurd en ondersteund door de vaste staf van de academie. De huisvesting, materiële voorzieningen, studiebegeleiding en informatievoorziening zijn naar het oordeel van het panel toereikend en voldoen aan de behoeften van de studenten. Het beleid en de voorzieningen voor studenten met een functiebeperking acht het panel adequaat.

Het is het panel duidelijk dat de academies de kwaliteitsborging aan beide masteropleidingen serieus nemen. De cyclus van kwaliteitszorg, de OCC en de toets- en examencommissie functioneren naar behoren. Het panel heeft waardering voor de manier waarop de academies alle stakeholders, van studenten tot het afnemend beroepenveld, bij de kwaliteitszorg betrekken. Het panel stelt vast dat de toetsplannen, de instrumenten voor het maken van toetsen en de onderwijskundige deskundigheid van de opleidingscoördinatoren bijdragen aan de kwaliteit van de toetsing in beide masteropleidingen.

Het panel constateert dat de eindopdrachten van beide masteropleidingen van voldoende niveau zijn en passen bij de professionele oriëntaties van de programma's. Het panel adviseert evenwel om de eisen aan de wetenschappelijke aanpak en verantwoording van de eindwerken, met name in het afstudeertraject van de wo-master, aan te scherpen en hier ook in de begeleiding meer aandacht aan te besteden. De beoordeling van de eindopdrachten voldoet in de ogen van het panel, al kan de schriftelijke motivering van de oordelen uitgebreider. Daarnaast beveelt het panel aan om het methodische deel van de eindwerken in beide masteropleidingen zwaarder te laten meewegen in het eindcijfer.

Het panel heeft tenslotte geconstateerd dat er binnen het afnemend werkveld (de deelnemersraad) tevredenheid bestaat over de manier waarop afgestudeerden in de praktijk functioneren. Het panel constateert dat alumni van beide opleidingen goed zijn toegerust voor de arbeidsmarkt.

Conclusie

Het panel beoordeelt de *Masteropleiding tot Wetgevingsjurist* als 'voldoende'.

Het panel beoordeelt de *Masteropleiding tot Overheidsjurist* als 'voldoende'.

BIJLAGEN

BIJLAGE 1: CURRICULA VITAE VAN DE PANELLEDEN

Mr. dr. F.R. (Frits) Salomons (voorzitter) is raadsheer in het Gerechtshof Den Haag. Voorheen was hij achtereenvolgens advocaat te Utrecht, wetgevingsjurist en (coördinerend) raadsadviseur bij het ministerie van Justitie en hoogleraar privaatrecht, in het bijzonder notarieel recht, aan de Vrije Universiteit Amsterdam. Hij is lid (geweest) van diverse commissies en raden en besturen op het gebied van scholing en ontwikkeling in het juridische werkveld, zoals de Stichting Beroepsopleiding Notariaat en de Raad van Toezicht Stichting tot bevordering der notariële wetenschap. Hij is voorzitter van de Commissie van Beroep van het Klachteninstituut Financiële Dienstverlening (KiFid) en de Commissie van Beroep van het Dutch Securities Institute (DSI).

Prof. mr. dr. Y.E. (Ymre) Schuurmans is hoogleraar Staats- en Bestuursrecht, Universiteit Leiden en rechter-plaatsvervanger in de Rechtbank Rotterdam. Zij is gespecialiseerd in het bestuursprocesrecht en tevens afdelingsvoorzitter. Zij publiceerde veelvuldig in wetenschappelijke (peer-reviewed) tijdschriften en is voorzitter van de redactie van het open access tijdschrift *NALL: Netherlands administrative law library* en redacteur van het tijdschrift *Jurisprudentie Bestuursrecht-plus*.

Prof. mr. dr. B.M.F. (Bernard) Hubeau is hoogleraar Sociologie en Rechtssociologie aan de Faculteit Rechten en Faculteit Sociale Wetenschappen, Universiteit Antwerpen en gastprofessor Faculteit Recht en Criminologie aan de Vrije Universiteit Brussel. Hij heeft veelvuldig gepubliceerd in vaktijdschriften en wetenschappelijke tijdschriften en schreef meerdere boeken en boekdelen. Van 1999-2007 was hij ombudsman van Vlaanderen en van 1996-1999 ombudsman van de stad Antwerpen. In de jaren negentig werkte hij als universitair hoofddocent aan de Faculteit Rechtsgeleerdheid van de Universiteit Utrecht en als docent aan de Politie school in Antwerpen.

Mr. dr. A.G. (Arnt) Mein is lector Legal Management aan de faculteit Maatschappij en Recht aan de Hogeschool van Amsterdam. Zijn onderzoek richt zich op de organisatie van de juridische functie binnen de overheid en op vraagstukken op het gebied van regulering, toezicht en handhaving. Hij publiceert hierover regelmatig in wetenschappelijke tijdschriften en vakbladen en schreef meerdere bijdragen aan boeken. Van 2001 tot 2015 werkte hij als (beleids)onderzoeker en -adviseur bij verschillende onderzoek- en adviesbureaus. Voordien was hij overheidsjurist bij het ministerie van Justitie en vervulde hij juridische advies- en managementfuncties bij het Parket-Generaal van het Openbaar Ministerie en de gemeente Arnhem (1998-2001).

Mr. J. (Jill) Bangert is wetgevingsjurist en hoofd van de Afdeling Wetgeving van het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid. Zij werkte ook als wetgevingsjurist bij de ministeries van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties en Onderwijs en Wetenschappen. Als hoofd van achtereenvolgende wetgevingsafdelingen kent zij alle beleidsterreinen van het ministerie van SZW. Tot haar taken behoren het aansturen van wetgevingsprocessen en het adviseren en informeren hierover van de politieke en ambtelijke leiding en collega-beleidsdirecties. Zij heeft bij diverse ministeries jonge wetgevingsjuristen begeleid en ingewerkt.

O. (Oussama) Chraibi LLB is masterstudent Staats- en Bestuursrecht aan de Vrije Universiteit Amsterdam en stagiair bij NautaDutilh. Tot voor kort was hij stagiair directie Wetgeving en Juridische Zaken, Ministerie van Veiligheid en Justitie en administratief medewerker bij de Rechtbank Amsterdam.

BIJLAGE 2A: DOMEINSPECIFIEK REFERENTIEKADER MASTEROPLEIDING TOT WETGEVINGSJURIST

0. Totstandkoming

Voor dit domeinspecifiek referentiekader is als uitgangspunt genomen het kader dat geschreven was voor de accreditatie van de masteropleiding tot wetgevingsjurist in 2012.¹ Ook is kennisgenomen van het Domeinspecifieke referentiekader WO Rechtsgeleerdheid 2010 dat is vastgesteld door het Disciplineoverlegorgaan Rechtsgeleerdheid en wordt gehanteerd door alle rechtenfaculteiten. De informatie uit deze stukken is toegespitst op de opleiding voor wetgevingsjuristen en aangepast aan de veranderingen die zich sinds de voorgaande accreditatie in de opleiding hebben voorgedaan.

1. De opleiding tot wetgevingsjurist tussen wetenschap en beroep

1.1. Stand van zaken ten aanzien van de wetenschappelijke bestudering van wetgeving

Alle universitaire rechtenfaculteiten besteden enige aandacht aan de theorie en praktijk van wetgeving in onderzoek en onderwijs. Dat gebeurt met name in modules Inleiding in de rechtswetenschap en modules Staatsrecht in de bachelors Rechtsgeleerdheid. Uitgebreider wetgevingsonderwijs in het kader van masters Staats- en bestuursrecht vindt momenteel plaats op drie plaatsen, namelijk aan de Universiteit van Amsterdam, Universiteit Leiden en Universiteit Utrecht. Aan de Vrije Universiteit is er een master Jurist en overheid, waarin veel aandacht is voor wetgeving en regulering, naast aandacht voor het handelen van de overheid in de praktijk, zowel in het publiekrecht als in het privaatrecht. Andere rechtenfaculteiten verzorgen een keuzevak over wetgeving (in het bijzonder de Universiteit Tilburg en de Rijksuniversiteit Groningen).²

Het onderzoek dat vanuit de Nederlandse rechtenfaculteiten wordt gedaan naar het fenomeen wetgeving is ook in belangrijke mate staats- en bestuursrechtelijk van aard. Daarnaast worden reguleringvraagstukken vanuit andere wetenschappelijke methoden en invalshoeken bestudeerd, in het bijzonder vanuit rechtssociologisch, rechtseconomisch, politicologisch en bestuurskundig perspectief.³

De universitaire aandacht voor wetgeving, legislatieve rechtsvorming en wetgevingsjuristen is echter beperkt in vergelijking met de centrale aandacht voor juridische dogmatiek, voor rechtsvorming door de rechter en voor de traditionele juridische beroepen (advocatuur, openbaar ministerie, rechterlijke macht en notariaat). Een masteropleiding, geheel gericht op wetgeving, wordt nergens aangeboden; de geaccrediteerde masteropleiding van de Academie is uniek, ook in internationaal opzicht.

Ook bij de Rijksoverheid zelf wordt in wetenschappelijk opzicht belang gehecht aan wetgeving. Dat blijkt uit het Kenniscentrum Wetgeving en Juridische Zaken (KCWJ) van het Ministerie van V&J, uit onderzoek uitgevoerd door of namens het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (WODC), en uit ander voor wetgeving relevant onderzoek, uitgevoerd door of namens de Raad van State, de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR) en het Sociaal Cultureel Planbureau (SCP). De masteropleiding past wat dat betreft goed bij de ambities van de Rijksoverheid om wetgeving en wetgevingsbeleid wetenschappelijk te verankeren. Ook de activiteiten van de Academies ten aanzien van onderzoek, de lezingen en discussiebijeenkomsten en innovatie door middel van de ontwikkeling van cursussen over nieuwe onderwerpen, sluiten aan bij deze ambities.⁴

¹ Ter inzage op de leestafel.

² W.J.M. Voermans, "Waarom is er zo weinig wetgevingsonderwijs in de universitaire rechtenopleiding?", RegelMaat 2015, blz. 71-72.

³ Een voorbeeld is het onderzoek dat in de Utrechtse Faculteit Recht, Economie, Bestuur en Organisatie wordt uitgevoerd naar governance en management, en regulering en handhaving.

⁴ In 2016 zijn er publicaties opgenomen in de Publicatiereeks Recht en Overheid over, onder meer, amendering van wetsvoorstellen (zie <http://www.academievoorwetgeving.nl/page/publicatiereeks>). Er werden lezingen en discussiebijeenkomsten gehouden over onderwerpen als het afstemmen van straf- en bestuursrechtelijk handhaven, consultatie van voorgenomen regelgeving, Brexit, en Big Data en de gevolgen voor de overheid. Ook is gewerkt aan een cyclus cursussen rond het thema 'Digitalisering', waarbij het gaat over technologische ontwikkelingen en hun gevolgen voor recht en wetgeving; deze cursussen worden in 2017 aangeboden.

Het KCWJ ontsluit zoveel mogelijk informatie over wetgeving en juridische aangelegenheden bij de Rijksoverheid. Dat gebeurt in het bijzonder via zijn website, waarop de Aanwijzingen voor de regelgeving, het Draaiboek voor de regelgeving en het Integraal Afwegingskader zijn opgenomen, aangevuld met allerlei praktische handleidingen en commentaar. Ook worden er 'wetgevingsdossiers' bijgehouden met informatie die nuttig is voor wetgevingsjuristen en die anders moeilijk vindbaar zou zijn. Het WODC heeft in het bijzonder oog voor strafrechtelijke thema's, rechtsbescherming en wetsevaluatie, maar voert ook onderzoek uit – of laat dat doen – over andere wetgevingsrelevante thema's.⁵ De Raad van State is in het bijzonder geïnteresseerd in de doorwerking van zijn advisering in de wetgevingspraktijk en in bijzondere thema's die zich met enige frequentie voordoen in wetgeving, zoals overgangsrecht, publiekrechtelijke rechtshandhaving of rijkswetgeving. In de jaarverslagen wordt daarop vaak ingegaan. Ook heeft de Raad onderzoek laten doen of symposia georganiseerd waarop wetgevingsrelevante onderwerpen aan bod kwamen.⁶ De WRR heeft in de afgelopen jaren rapporten geschreven over onderwerpen als publieke belangen, markt, regulering en toezicht, het gebruik van gedragseconomische en psychologische kennis bij het maken van beleid, wetgeving ten behoeve van duurzaamheid en klimaatbeleid, en 'big data' in een vrije en veilige samenleving.⁷ Ook het SCP voert veel wetenschappelijk onderzoek uit dat relevant is voor beleidsvorming en wetgeving ten aanzien van maatschappelijke thema's. In het bijzonder kan in dit verband gedacht worden aan onderzoek over de relatie tussen overheid en burger en over vertrouwen in de overheid.

1.2 Stand van zaken ten aanzien van het beroep van wetgevingsjurist⁸

Wetgevingsjuristen werken met name bij de centrale juridische directies van de ministeries. Deze directies zijn in een aantal gevallen behoorlijk groot.⁹ Vaak houden wetgevingsjuristen zich niet exclusief bezig met wetgeving: het is een onderdeel van hun takenpakket, aangevuld met juridische advisering en besluitvorming, de behandeling van bezwaar- en beroepszaken, of het ontwikkelen of uitvoeren van beleid. Wetgevingsjuristen zijn vaak breed inzetbaar. Ook de basis van waaruit zij werken aan wetgeving is breder dan alleen een juridische, omdat men moet samenwerken met ambtenaren die geschoold zijn in andere disciplines.

Wetgevingsjuristen moeten alert zijn op ontwikkelingen in de maatschappij, in de (inter)nationale politiek en binnen de overheid. Zij reageren op deze ontwikkelingen als zij wetgeving ontwerpen en toelichten, in een gecompliceerde procedure laten vaststellen en in dat proces bevorderen dat deze regels kunnen worden uitgevoerd. Recht en wetgeving worden ook steeds complexer door al deze maatschappelijke en politieke ontwikkelingen en deze toegenomen complexiteit maakt het werk van wetgevingsjuristen ook moeilijker. Er wordt daarnaast verschillend gedacht over de waarde van recht en wetgeving voor het maatschappelijke leven en voor de uitvoering van overheidsbeleid: politici en bestuurders hebben een groeiende aandacht voor andere instrumenten dan de wet om beleid uit te voeren, en voor andere vormen van regulering en gedragsbeïnvloeding. Denk hier bijvoorbeeld aan akkoorden, 'deals' en convenanten, of aan 'regulation by design' en 'nudging'. Er kunnen soms rechtsstatelijke kanttekeningen geplaatst worden bij dergelijke instrumenten, maar in de praktijk moeten de wetgevingsjurist en overheidsjurist ermee werken.

De toenemende complexiteit van recht en wetgeving en de concurrentie die formele wetgeving ondervindt van andere instrumenten zijn voor wetgevingsjuristen evenwel niet louter een voorwerp van onderzoek, want zij moeten ook handelend optreden. Zij kunnen niet volstaan met het stellen van vragen vanuit een juridisch oogpunt of constateren dat een voornemen onrechtmatig en strijdig is met rechtsstatelijke eisen: van hen wordt verwacht antwoorden te geven op de vragen en oplossingen voor te stellen die wel rechtmatig zijn en bovendien doeltreffend.

⁵ Ter indicatie: in het onderzoeksprogramma voor 2016 wordt onder meer wetgevingsrelevant onderzoek gedaan naar de Nederlandse positie met betrekking tot de bescherming van persoonsgegevens vergeleken met andere EU-landen, naar gedragskennis in het beleid, en naar kansen en bedreigingen van het Internet of Things. Zie hiervoor <https://www.wodc.nl/onderzoek/onderzoeksprogramma/index.aspx>.

⁶ Zie hiervoor <https://www.raadvanstate.nl/publicaties/publicaties.html>.

⁷ Zie hiervoor <https://www.wrr.nl/publicaties>.

⁸ Deze subparagraaf is mede gebaseerd op paragraaf 7 van het artikel van N.A. Florijn, "De postinitiële masteropleiding tot wetgevingsjurist: opzet, resultaten en toekomst", *RegelMaat* 2015, blz. 91-92.

⁹ Dat geldt met name voor de ministeries van Veiligheid en Justitie, Infrastructuur en Milieu en Economische Zaken. Zo zijn bij de directie WJZ van het ministerie van Economische Zaken ongeveer 80 juristen werkzaam.

Als een wetgevingsjurist bijvoorbeeld constateert dat de verzameling en uitwisseling van gegevens op een bepaald beleidsterrein gewenst wordt gevonden, maar strijdig is met (inter)nationale regels daarover, dan is het advies 'niet doen, want het mag niet' zelden overtuigend. In plaats daarvan zal de jurist een regeling moeten maken die wel in overeenstemming is met de geldende regels en anderen overtuigen van nut en noodzaak van die regeling.

Tenslotte is de beroepsethiek van wetgevingsjuristen van belang. Er is enerzijds sprake van een hoge mate van loyaliteit jegens de minister, opdat de ministeriële verantwoordelijkheid optimaal kan worden gewaarborgd en geëffectueerd. Anderzijds vindt die loyaliteit haar grens in de bijzondere verantwoordelijkheid die (wetgevings)juristen bij de overheid hebben voor het ontwikkelen van kwalitatief hoogstaande wetgeving en het waarborgen van de eisen van de rechtsstaat. Van de professionele wetgevingsjurist mag dus ook verwacht worden om te volharden in steekhoudende kritiek en te trachten om onnodige, onwerkbare of onrechtmatige wetgeving te voorkomen.

Dit beeld van het beroep van de wetgevingsjurist is samengevat in het competentieprofiel van de wetgevingsjurist, dat is opgenomen in artikel 2 van de Onderwijs- en examenregeling Academie voor Wetgeving. Het competentieprofiel ziet eruit als volgt:

Tabel 1: het competentieprofiel

Situatie	intern ³⁴	extern
1. Omgevingsbewustzijn	Gevoelig zijn voor het beleid ten aanzien van wetgeving binnen de eigen organisatie en de kansen en risico's van een voorstel kunnen inschatten	Gevoelig zijn voor maatschappelijke en politieke ontwikkelingen en de kansen en risico's van een voorstel vanuit de politiek of uitvoeringsinstanties kunnen inschatten
2. Probleem-analytisch vermogen	Onderkennen van juridisch relevante aspecten van een onderwerp, verbanden en achtergronden zien en conclusies trekken	Ontvankelijk zijn voor beleidsmatige en politieke aspecten van een onderwerp en deze in onderling verband zien
3. Juridische professionaliteit	In staat zijn een gedegen kennis van internationaal, Europees, staats- en bestuursrecht en van de theorie en praktijk van wetgeving toe te passen	Kennis van de rechtsgebieden waarmee de eigen organisatie in aanraking komt, kunnen toepassen
4. Samenwerkingsgerichtheid	Bereid en in staat zijn samen met anderen te werken aan een gemeenschappelijk doel en daarbij tijdig een eigen inbreng hebben	Bereid en in staat zijn samen met anderen te werken aan een gemeenschappelijk doel, ook wanneer dit doel niet het eigen juridische belang is
5. Resultaatgerichtheid	Doelen stellen, initiatief nemen en afspraken nakomen	Procesmatig en systematisch te werk gaan om resultaten te behalen
6. Oordeelsbekwaamheid	Denken in alternatieven, deze tegen elkaar afwegen en tot een juridisch verdedigbare slotsom komen	Bijdragen aan het nemen van beslissingen door het uitspreken van duidelijke meningen en het maken van heldere keuzes
7. Uitdrukkingsvaardigheid	Duidelijke en wetgevingstechnisch correcte teksten voor regelingen, toelichtingen en nota's schrijven en mondeling presenteren	Mondeling en schriftelijk communiceren op een wijze die niet-juristen overtuigt en de relatie goed houdt

Het profiel is geïncorporeerd in de beroepsgerichte eisen die aan de opleiding gesteld kunnen worden (zie paragraaf 1.4).¹⁰

³⁴ Het gaat bij 'intern' over het werken als jurist in de eigen wetgevingsafdeling; 'extern' betreft het werken als Rijksambtenaar buiten die afdeling, bijvoorbeeld met beleidsmedewerkers op het eigen of een ander departement of met uitvoeringsinstanties.

¹⁰ Het competentieprofiel is niet gebaseerd op het Functiegebouw Rijk en de daarin opgenomen competenties voor functies bij de Rijksoverheid. Hoewel de competenties voor beleidsmedewerkers of adviseurs, waartoe

1.3 Het unieke van de Nederlandse masteropleiding

Wetgevingsleer is geen louter Nederlandse aangelegenheid, maar wordt in vele landen op uiteenlopende wijze bestudeerd en gedoceerd. De Academie heeft contact met de International Association for Legislation en met wetenschappers in Europa en daarbuiten die een scala aan opleidingen en cursussen voor wetgevingsjuristen verzorgen. Een aantal daarvan is van hoge kwaliteit.¹¹ Ook wetgeving wordt, uiteraard, in alle natiestaten gemaakt en het ligt voor de hand dat degenen die deze wetgeving moeten schrijven, daar ook in worden opgeleid. Zij zullen daar in de meeste gevallen gebruik kunnen maken van interne opleidingen van korte duur of van cursussen die door universiteiten worden aangeboden.

Hoewel er dus (postacademisch) wetgevingsonderwijs is in veel landen, is er in geen enkel ander land een masteropleiding die zich richt op de ESG (European Standard and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area). De Academie neemt met haar masteropleiding een unieke positie in. Vergelijking met andere opleidingen is daarmee ook weinig zinvol, mede in aanmerking genomen het feit dat de nationale procedures, organisaties en werkwijzen voor de totstandkoming van wet- en regelgeving sterk uiteenlopen en de opleidingen vooral functioneel zijn in hun eigen, nationale context.

1.4 Eisen aan een wetgevingsopleiding

De universitaire juridische opleidingen richten zich primair op de beroepseisen voor de advocatuur, de rechterlijke macht en het notariaat (omwille van het civiel effect) en niet op die voor andere juridische functies. Voor de academische eisen aan de opleiding tot wetgevingsjurist kan daarom wel gekeken worden naar vergelijkbare eisen bij universitaire juridische masters; de beroepsgerichte eisen zijn geformuleerd door de Academie zelf. De eisen zijn inhoudelijk gelijk aan de eisen die al werden gehanteerd, maar zijn in dit referentiekader opnieuw geformuleerd.

De academische eisen zijn:

1. Het niveau van de masteropleiding is academisch in de zin dat de student een analytische, kritische, reflectieve en evaluatieve houding wordt bijgebracht die wordt gekoppeld aan actuele kennis en inzicht in een breed scala aan wetgevingsrelevante onderwerpen en aan de beheersing van vaardigheden die nodig zijn om deze kennis te effectueren in de complexe wetgevingspraktijk;
2. De postnitiële masteropleiding tot wetgevingsjurist bouwt voort op de kennis en vaardigheden die de studenten zijn bijgebracht in hun universitaire bachelor- en masterstudies van juridische aard en biedt ten opzichte daarvan verdieping en specialisering, toepassing en probleemgerichtheid, multidisciplinariteit en verbreding;
3. De masteropleiding heeft een multidisciplinair karakter aangezien bij wetgeving verschillende niet-juridische invalshoeken en wetenschappelijke methodes een rol kunnen spelen;

De beroepsgerichte eisen zijn:

4. De masteropleiding heeft ten doel studenten de kennis, vaardigheden en attitude bij te brengen die nodig zijn voor het functioneren als wetgevingsjurist teneinde kwalitatief goede wetgeving tot stand te kunnen brengen of om ontwerp-wetgeving te toetsen (aldus artikel 2, eerste lid, van de OER Academie voor Wetgeving);
5. De kennis, vaardigheden en attitude die wetgevingsjuristen moeten hebben, neergelegd in het competentieprofiel voor wetgevingsjuristen, zijn leidend bij de selectie van de studenten, zijn vertaald in leerdoelen voor de modules en de eindkwalificaties van de masteropleiding en worden getoetst in de afsluitende Eindopdracht.

wetgevingsjuristen worden gerekend, voor een groot deel overeenkomen met de competenties die de Academie hanteert, handhaven wij ons competentieprofiel omdat het focust op de specifieke taken en rollen van wetgevingsjuristen. Zie voor het Functiegebouw Rijk en de indeling in functiefamilies en -groepen www.functiegebouwrijksoverheid.nl.

¹¹ Zoals de opleidingen van het Zentrum für Rechtssetzungslehre van de Universität Zürich (zie <http://www.rwi.uzh.ch/de/oe/ZfR/veranstaltungen.html>). Dat instituut publiceerde ook een studie naar wetgevingsopleidingen in een aantal landen, zie Felix Uhlmann and Stefan Höfler (red), *Professional Legislative Drafters; Status, Roles, Education* (Zürich: Dike Verlag AG, 2016).

1.5 Specifieke keuzes gebaseerd op het gewenste profiel van de opleiding

In het domeinspecifieke referentiekader bij de vorige accreditatie werd gesteld dat de Academie niet koos voor een overkoepelende visie op wetgeving die in alle modules uitgedragen zou moeten worden, omdat zo'n visie, die recht doet aan alle invalshoeken, niet eenvoudig te construeren is. Deze uitspraak geldt nog steeds, maar wel zijn indertijd keuzes gemaakt in de opleiding die sinds 2012 nog duidelijker naar voren komen. Deze keuzes kunnen worden aangeduid met de termen 'verdieping', 'specialisatie en toepassing', en 'verbreding en multidisciplinariteit'.

Van verdieping is in de opleiding altijd al sprake geweest doordat het onderwerp wetgeving in meer detail besproken kan worden dan in universitaire studies mogelijk is. Dat geldt zowel voor praktische modules als Wetgeving in vogelvlucht en Terug naar de wetgevingspraktijk, waarin de wetgevingsprocedurele en wetgevingstechnische aspecten van wetgeving aan bod komen, als meer theoretische modules als Kwaliteit van wetgeving. Ook in juridische modules, zoals Staats- en bestuursrecht I en II en Europees recht I en II wordt uitdrukkelijk voortgebouwd op kennis die al is opgedaan – of zou kunnen zijn opgedaan – tijdens universitaire juridische studies. De verdieping zit daarin dat steeds wordt ingegaan op de relevantie van het onderwerp voor de wetgeving en het werk van de wetgevingsjurist.

Bij 'specialisatie en toepassing' gaat het erom dat er steeds gekozen werd en wordt voor onderwerpen die van het grootste belang zijn voor beginnende wetgevingsjuristen omdat zij deze nodig hebben om hun werk goed te doen. Daarbij zijn de bijeenkomsten en inleidingen probleemgericht, in die zin dat de docenten steeds proberen de relevantie van het onderwerp voor het werk van de studenten duidelijk te maken en hen te laten oefenen met de materie door het stellen van vragen, het uitvoeren van realistische opdrachten en het bespreken van praktijkgevallen. Specialisatie betekent ook dat sommige onderwerpen die traditioneel van belang geacht worden voor juristen, in de opleiding niet of nauwelijks worden besproken.¹² Verder betekent de breedte van de opleiding – zie hierna – ook dat bepaalde onderwerpen alleen aangestipt kunnen worden en niet in de diepte behandeld, omdat daarvoor onvoldoende tijd is.

Toepassing is ook aan de orde doordat steeds de – vaak complexe – wetgevingspraktijk wordt gezien waarin de kennis en inzichten moeten worden benut. Eigen inbreng en ervaringen van de studenten zelf zijn daarvoor van belang, evenals de inbreng van ervaren wetgevingsjuristen die als docent optreden. Ook in vaardigheidstrainingen, stages, werkbezoeken en intervisiebijeenkomsten gaat het steeds om de (eigen) omgeving waarin het geleerde toegepast moet worden. Bovendien is er op het werk sprake van begeleiding door patroons en anderen die de trainees wegwijzen.

Van verbreding en multidisciplinariteit is al langere tijd sprake in de opleiding. De opleiding is thans, anders dan in de beginjaren, minder gefocust op een voornamelijk staats- en bestuursrechtelijke benadering, maar ook op rechtstheoretische en 'flankerende', niet-juridische benaderingen van wetgeving (rechtssociologie, rechtseconomie, politicologie en bestuurskunde). Ook de aandacht voor vaardigheden en de ontwikkeling van de professionele attitude van wetgevingsjuristen en hun beroepsethiek passen binnen dit kader.

De volgende subparagraaf gaat over de multidisciplinariteit die wordt nagestreefd in de opleiding.

1.6. Multidisciplinariteit

Werken aan wetgeving vereist een academische achtergrond en kwaliteiten om multi- of interdisciplinaire vraagstukken op te lossen. Het recht is de basisdiscipline van wetgevingsjuristen, van wie de Rijksoverheid een juridische vooropleiding op academisch niveau verlangt.¹³ Verschillende

¹² Neem bijvoorbeeld het onderwerp rechtsbescherming: de studenten krijgen daarover in de opleiding te horen hoe in het bestuursrecht rechtsbescherming effectief geregeld moet worden, en niet hoe deze geëffectueerd kan worden – dat is een onderwerp dat uitgebreid aan de orde is in de opleiding tot overheidsjurist. Rechtsbescherming in strafrechtelijke of civielrechtelijke zaken komt ter sprake voor zover het gaat om de juridische en beleidsmatige afwegingen van wetgevingsjuristen om te kiezen tussen strafrechtelijke, bestuursrechtelijke of privaatrechtelijke handhaving.

¹³ Vergelijk hierbij de toelatingseisen tot de opleiding in artikel 8 OER AvW: trainees dienen een doctoraal Nederlands recht of een universitaire juridische master te hebben behaald. Deze toelatingseisen komen overeen met de eisen die de wetgevingsdirecties bij de ministeries al langer stellen.

rechtsgebieden zijn daarbij van groot belang voor de wetgevingsjurist. Dat geldt in het bijzonder voor het staatsrecht, het bestuursrecht, het recht ten aanzien van uitvoering, toezicht, handhaving en sanctionering van wetgeving, Europees recht en de verdragsrechtelijke mensenrechtenbescherming.

Wetgevingsjuristen worden geconfronteerd met multi- of interdisciplinaire vraagstukken als zij onderzoeken of maatschappelijke problemen een oplossing vereisen die in wetgeving moet worden verankerd, en bedenken hoe de goede uitvoering, toepassing en naleving van het wettelijke instrumentarium kan worden verzekerd. Daarbij moeten zij samen met andere deskundigen komen tot breed gedragen oplossingen voor maatschappelijke problemen. Voor die samenwerking met andere deskundigen is het op zijn minst noodzakelijk dat wetgevingsjuristen hun 'taal' verstaan, dat wil zeggen enig inzicht hebben in deze onderwerpen en op grond daarvan verantwoorde keuzes kunnen maken. In het bijzonder gaat het daarbij om sociaalwetenschappelijke deskundigheden, zoals (rechts)sociologische, politicologische en bestuurskundige invalshoeken. Ook (rechts)economische gezichtspunten zullen frequent worden ingebracht. Afhankelijk van het onderwerp of het vraagstuk zullen ook andere deskundigen van zich laten horen, zoals ambtenaren met technische, financiële of fiscale expertise of inzicht en ervaring op het terrein van milieu, infrastructuur, arbeid, zorg, onderwijs of welzijn. In het opleidingsprogramma wordt daarom aan deze verschillende disciplines aandacht besteed als gebleken is dat deze voor meer studenten van belang zijn.

1.7. Dublin descriptoren

De eisen die aan de masteropleiding gesteld kunnen worden, kunnen ook worden beschreven in de termen van de Dublin-descriptoren:

- 'kennis en inzicht': de student leert een originele bijdrage te leveren aan de ontwikkeling of toepassing van kennis ten aanzien van wetgevingsrelevante onderwerpen. Dat gebeurt niet in de setting van wetenschappelijk (universitair) onderzoek, maar in de wetgevingspraktijk waarin sprake is van andere vormen van onderzoek, leidend tot rechtsontwikkeling.
- 'toepassing van kennis en inzicht': de student leert kennis en inzicht te benutten in nieuwe omstandigheden en een multidisciplinaire context. Bij wetgeving is vaak sprake van 'nieuwe omstandigheden' omdat geen enkel wetgevingsproject routinematig werk binnen vaste kaders inhoudt. Het multidisciplinaire aspect is hierboven al genoemd. Deze descriptor betreft ook de integratie van kennis en de omgang met complexe materie: bij wetgeving komen politieke, economische, sociaal-wetenschappelijke en technische deskundigheden samen.
- 'oordeelsvorming': de student leert, rekening houdend met sociaal-maatschappelijke en ethische verantwoordelijkheden, verantwoorde besluiten te nemen en te motiveren, ook al is de daarvoor benodigde informatie onvolledig of beperkt. Bij wetgeving moeten delicate afwegingen gemaakt worden tussen alternatieve opties, vaak in situaties waarin informatie over de gevolgen van die afwegingen niet voorhanden is.
- 'communicatie': de student leert conclusies, motieven en overwegingen over te brengen. Communicatie over voorgenomen wetgeving binnen de overheid en daarbuiten is bijzonder complex, zodat de student daar in modules, trainingen en de praktijk van het werk veel aandacht aan besteedt.
- 'leervaardigheid': de student wordt in staat gesteld zich zelfstandig verder te ontwikkelen door te reflecteren op de eigen werkzaamheden en te leren van eventuele fouten. Ook dat wordt beoogd met de opleiding, voor zover de student al niet zelf gericht is op het zich ontwikkelen tot een 'zelfsturende professional'.

BIJLAGE 2B: DOMEINSPECIFIEK REFERENTIEKADER MASTEROPLEIDING TOT OVERHEIDSJURIST

0. Totstandkoming

In dit domeinspecifiek referentiekader is als uitgangspunt genomen het kader dat geschreven was voor de accreditatie van de masteropleiding tot overheidsjurist als nieuwe opleiding (2011) en het kader dat geschreven was voor de accreditatie van de opleiding tot wetgevingsjurist in 2012. Ook is kennisgenomen van het Domeinspecifieke referentiekader WO Rechtsgeleerdheid 2010 dat is vastgesteld door het Disciplineoverlegorgaan Rechtsgeleerdheid en wordt gehanteerd door alle rechtenfaculteiten. De informatie uit deze stukken is toegespitst op de opleiding voor overheidsjuristen en aangepast aan de veranderingen die zich sinds de voorgaande accreditatie in de opleiding hebben voorgedaan.

1. De opleiding tot overheidsjurist tussen wetenschap en beroep

1.1 *Stand van zaken van het onderzoek*

Overheidsjuristen opereren in een politiek bestuurlijke context. Daarin vervullen zij verschillende rollen: zij maken primaire besluiten (zoals WOB-besluiten en subsidieverlening), geven juridisch advies over onderwerpen op civiel-, bestuurs-, straf- of Europeesrechtelijk terrein, voeren procedures voor rechtbanken en de Raad van State, behandelen klachten, burgerbrieven en bezwaar- en beroepschriften, sluiten contracten en treden op als handhaver of toezichthouder. Zij moeten daarbij recht gebruiken en toepassen dat sterk in beweging is. Het recht globaliseert, wordt pluriformer en mede daardoor ook complexer. Nationale wetgeving en rechtspraak ontstaat in toenemende mate in interactie met Europese en internationale regelgeving en rechtspraak, en ook met 'soft law'. Er lijkt bovendien sprake van een toenemende juridisering van de samenleving, terwijl tegelijkertijd burgers steeds mondiger worden. Deze ontwikkelingen raken direct het werk van de overheidsjurist, enerzijds omdat het recht waarmee de overheidsjurist werkt complexer wordt, anderzijds doordat het zijn omgang met burgers beïnvloedt bij het voeren van procedures, het handhaven of het behandelen van klachten of verzoeken.

Voor de actuele stand van het onderzoek ten aanzien van het werk van overheidsjuristen kan worden geput uit verschillende wetenschapsterreinen. In de eerste plaats uiteraard het juridisch terrein. Wetenschappelijk onderzoek en onderwijs naar het recht dat van toepassing is op het handelen van de overheid en dat gebruikt wordt door overheidsjuristen, in het bijzonder staats- en bestuursrecht, Europees recht en privaatrecht, wordt in Nederland bij de juridische faculteiten van de universiteiten in ruime mate verricht. Voorts wordt bij universiteiten wetenschappelijk onderzoek op niet-juridisch terrein verricht dat voor overheidsjuristen op uiteenlopende manieren relevant is, zoals op het terrein van de rechtssociologie, de politicologie/bestuurskunde, de rechtseconomie en de rechtsfilosofie/theorie. Tegelijkertijd kan worden vastgesteld dat er relatief weinig universitaire aandacht is voor het in een politiek bestuurlijke context voeren van juridische procedures of behandelen van verzoeken, handhaven of adviseren. Die aandacht is met name gering in vergelijking met de centrale aandacht voor juridische dogmatiek, voor rechtsvorming door de rechter en voor de traditionele juridische beroepen (advocatuur, openbaar ministerie, rechterlijke macht en notariaat). De Rijksoverheid hecht eraan om het vak van overheidsjurist met onderzoek en kennis te ondersteunen. Zo ontsluit het Kenniscentrum Wetgeving en Juridische Zaken zoveel mogelijk kennis en informatie over wetgeving en juridische aangelegenheden bij de Rijksoverheid. Dat gebeurt in het bijzonder via zijn website, waarop allerlei aanwijzingen, handleidingen en modellen voor de toepassing van recht door overheidsjuristen zijn te vinden. Het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (WODC) voert met regelmaat onderzoek uit – of laat dat doen – over voor overheidsjuristen relevante thema's, zoals geschilbeslechting, rechtspraak en juridische dienstverlening. De Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR) heeft in de afgelopen jaren rapporten geschreven over onderwerpen als publieke belangen, extern en intern toezicht, het gebruik van gedragseconomische en psychologische kennis bij het maken van beleid, en 'big data'

in een vrije en veilige samenleving.¹⁴ Ook het Sociaal Cultureel Planbureau (SCP) voert veel wetenschappelijk onderzoek uit ten aanzien van maatschappelijke thema's die relevant zijn voor overheidsjuristen, zoals de relatie tussen overheid en burger en vertrouwen in de overheid.

De masteropleiding past wat dat betreft goed bij de ambities van de Rijksoverheid ten aanzien van het vak van overheidsjurist. Ook de activiteiten van de Academies ten aanzien van onderzoek, de lezingen en discussiebijeenkomsten en innovatie door middel van de ontwikkeling van cursussen over nieuwe onderwerpen, sluiten aan bij deze ambities.¹⁵

1.2 Stand van zaken ten aanzien van het beroep van overheidsjurist

Overheidsjuristen zijn werkzaam als juridische professional in uiteenlopende juridische functies bij de overheid. Een aanmerkelijk deel van de overheidsjuristen werkt bij de centrale juridische directies van de ministeries (vaak 'Directie Wetgeving en Juridische Zaken', 'DWJZ'), doorgaans bij het onderdeel Juridische Zaken. Deze directies zijn in een aantal gevallen tamelijk groot, met name bij de ministeries van Veiligheid en Justitie, Infrastructuur en Milieu en Economische Zaken.¹⁶ Mede afhankelijk van het departement zijn daarnaast vele overheidsjuristen werkzaam bij andere (beleids)directies of uitvoeringsorganisaties, zoals de IND of de ACM.

Het takenpakket bestaat uit juridische advisering en besluitvorming, de behandeling van klachten, bezwaar- en beroepszaken, juridische advisering bij het ontwikkelen of uitvoeren van beleid, het voeren van procedures ten behoeve van de overheid, het sluiten van contracten, handhaving, etc. Regelmatig hebben overheidsjuristen mede tot taak het maken van wet- en regelgeving. De basis van waaruit overheidsjuristen werken is breder dan alleen een juridische, ook al omdat men moet samenwerken met ambtenaren die geschoold zijn in andere disciplines. Overheidsjuristen zijn vaak breed inzetbaar.

Overheidsjuristen moeten handelend optreden en juridische problemen oplossen. Van hen wordt verwacht antwoorden te geven op de vragen en oplossingen voor te stellen die rechtmatig zijn en bovendien doeltreffend. Daarbij moeten zij gevoelig zijn voor ontwikkelingen in de maatschappij, in de politiek en binnen de overheid. Zij moeten rekening houden met deze ontwikkelingen, bijvoorbeeld in hun rol bij besluitvorming of als zij beleidsmedewerkers adviseren, procedures voeren, handhaven of overeenkomsten sluiten. Tenslotte is de beroepsethiek van overheidsjuristen van belang. Er is enerzijds sprake van een hoge mate van loyaliteit jegens de minister, opdat de ministeriële verantwoordelijkheid optimaal kan worden gewaarborgd en geëffectueerd. Anderzijds vindt die loyaliteit haar grens in de bijzondere verantwoordelijkheid die overheidsjuristen hebben voor de rechtmatigheid en kwaliteit van het juridisch handelen van de overheid en het waarborgen van de eisen van de rechtsstaat. Van de professionele overheidsjurist mag dus ook verwacht worden om te volharden in steekhoudende kritiek en te trachten om onnodig, onwerkbaar of onrechtmatig optreden te voorkomen.

Dit beeld van het beroep van de overheidsjurist is samengevat in het competentieprofiel van de overheidsjurist, dat is opgenomen in artikel 2 van de Onderwijs- en examenregeling Academie voor Overheidsjuristen.

¹⁴ Zie hiervoor <https://www.wrr.nl/publicaties>.

¹⁵ Zo publiceerde M. Wesselink, programmamanager bij de Academie, het onderzoek 'Deeltjesversneller in het recht? Onderzoek naar de mogelijk versnellende factoren van de gerechtelijke deelgeschilprocedure voor letsel- en overlijdensschade op de buitengerechtelijke onderhandelingen'. Verder zijn er publicaties over het werk van overheidsjuristen in de Publicatiereeks Recht en Overheid (zie <http://academievooroverheidsjuristen.nl/page/publicatiereeks>). Er werden lezingen en discussiebijeenkomsten gehouden over onderwerpen als het afstemmen van straf- en bestuursrechtelijk handhaven, de prejudiciële procedure, Brexit, en Big Data en de gevolgen voor de overheid. Ook is gewerkt aan een cyclus cursussen rond het thema 'Digitalisering', waarbij het gaat over technologische ontwikkelingen en hun gevolgen voor recht en wetgeving; deze cursussen worden in 2017 aangeboden.

¹⁶ Dat geldt met name voor de ministeries van Veiligheid en Justitie, Infrastructuur en Milieu en Economische Zaken. Zo zijn bij de directie WJZ van het ministerie van Economische Zaken ongeveer 80 juristen werkzaam.

Het competentieprofiel ziet eruit als volgt:

Situatie / Competentie	intern ²⁴	extern
1. Juridische professionaliteit	het kunnen toepassen van een brede juridische kennis en het tonen van belangstelling voor de diverse voor de overheid relevante rechtsgebieden in het algemeen en voor het recht van het specifieke beleidsterrein in het bijzonder	het onderkennen van juridisch relevante aspecten van een onderwerp en het kunnen toepassen van kennis van de rechtsgebieden waarmee de eigen organisatie in aanraking komt
2. Oplossingsgerichtheid	het met anderen zoeken naar en vinden van manieren waarop problemen kunnen worden opgelost of vraagstukken op afdoende wijze kunnen worden behandeld	het geven van informatie over en suggesties voor de aanpak van vraagstukken
3. Probleem-analytisch vermogen	Onderkennen van juridisch relevante aspecten van een onderwerp, verbanden en achtergronden zien en conclusies trekken	Ontvankelijk zijn voor beleidsmatige en politieke aspecten van een onderwerp en deze in onderling verband zien
4. Creativiteit	het bedenken en uitwerken van originele oplossingen voor problemen die de organisatie ontmoet en het bedenken en uitwerken van nieuwe ideeën en werkwijzen ter verbetering van de organisatie of het vakgebied	het buiten de gebruikelijke kaders zoeken van oplossingen en formuleren van reacties op door anderen aangedragen standpunten en stellingen
5. Beleid- en omgevingsgevoelig	gevoel hebben voor de keuzes en de prioritering binnen het beleid van de eigen organisatie en inzicht hebben in de beleidsomgeving en de belangen die daarin een rol spelen	het kunnen inschatten van kansen en risico's bij van een voorstel en het bij het oordeel kunnen betrekken van maatschappelijke en politieke uitgangspunten, ontwikkelingen, verbanden en achtergronden
6. Overtuigend verwoorden	het mondeling en schriftelijk verwoorden van doelstellingen, problemen, opvattingen, keuzes en oplossingen en het helder formuleren van standpunten, waarin de juridische aspecten worden meegenomen op een wijze die juristen en niet-juristen overtuigt	het verwoorden van duidelijke standpunten in een heldere betoog of een schrijfstijl op een wijze die juristen en niet-juristen overtuigt op heldere wijze uiteenzetten van standpunten
7. Flexibiliteit	het verwerken van nieuwe gegevens in ingenomen standpunten en het openstaan voor nieuwe taken, opdrachten en kansen	de eigen houding en opvattingen kunnen aanpassen aan veranderende omstandigheden

*24 Het gaat bij 'intern' over het werken als overheidsjurist in de eigen afdeling of organisatie, 'extern' betreft het werken als Rijksambtenaar buiten die afdeling of organisatie, bijvoorbeeld met beleids-medewerkers op het eigen of een ander departement, met uitvoeringsinstanties of met derden.

Het profiel is geïncorporeerd in de eisen die aan de opleiding gesteld kunnen worden (zie de volgende paragraaf).

1.3 Eisen aan een opleiding voor overheidsjuristen

De universitaire juridische opleidingen richten zich primair op de beroepseisen voor de advocatuur, de rechterlijke macht en het notariaat (omwille van het civiel effect) en niet op andere juridische functies. Voor de inhoudelijke eisen aan de masteropleiding tot overheidsjurist kan gekeken worden naar vergelijkbare eisen bij universitaire juridische masters; de beroepsgerichte eisen zijn geformuleerd door de Academie zelf. De hiernavolgende eisen zijn inhoudelijk gelijk aan de eisen die al werden gehanteerd, maar zijn in dit referentiekader opnieuw geformuleerd:

1. De opleiding heeft ten doel studenten de kennis, vaardigheden en attitude bij te brengen die nodig zijn voor het functioneren als overheidsjurist teneinde voor de Rijksoverheid kwalitatief goede juridische producten en adviezen tot stand te kunnen brengen en de Staat te kunnen vertegenwoordigen in procedures (zie artikel 2, eerste lid, OER AvO).
2. Het niveau van de opleiding is professioneel op academisch niveau, dat wil zeggen dat de opleiding zich richt op up-to-date kennis van en inzicht in voor de overheidspraktijk relevante juridische en niet-juridische onderwerpen, op de goede toepassing van deze kennis, op een uitstekende beheersing van vaardigheden die nodig zijn om deze kennis effectief te gebruiken in de complexe juridische overheidspraktijk en op een professionele, kritische en analytische attitude.
3. De postinitiële masteropleiding tot overheidsjurist bouwt voort op de kennis en vaardigheden die de studenten zijn bijgebracht in hun universitaire bachelor- en masterstudies van juridische aard en biedt ten opzichte daarvan verdieping en specialisering, toepassing en probleemgerichtheid, multidisciplinariteit en verbreding.
4. De opleiding tot overheidsjurist heeft een multidisciplinair karakter aangezien in de werkzaamheden van overheidsjuristen verschillende niet-juridische invalshoeken een rol spelen.
5. De kennis, vaardigheden en attitude die overheidsjuristen moeten hebben, neergelegd in het competentieprofiel voor overheidsjuristen, zijn leidend bij de selectie van de studenten, zijn vertaald in leerdoelen voor de modules en de eindkwalificaties van de masteropleiding en worden getoetst in de afsluitende Eindopdracht.

Het opleidingsprogramma heeft een hoog ambitieniveau. Er hoeft geen twijfel te bestaan over het inhoudelijke niveau van de opleiding, gezien het niveau van het onderwijs en van de docenten, van de toetsing en evaluaties, en van de deelnemende studenten zelf. Gezien de grote verschillen in onder meer het object van studie, de structurering, selectie, studieduur en eindtermen van opleidingen voor juristen laat dat niveau zich echter (nog) niet vergelijken, noch nationaal met andere Nederlandse masteropleidingen, noch internationaal met buitenlandse opleidingen. Deze omstandigheid speelt al een rol bij de WO-opleidingen Rechtsgeleerdheid van de universiteiten, maar geldt a fortiori voor de opleiding tot overheidsjurist. Vergelijking met andere buitenlandse opleidingen - zo zij al bestaan - is ook al weinig zinvol, omdat de beroepsmatige context (overheid) in verschillende landen sterk uiteenloopt en opleidingen vooral functioneel zijn in de eigen nationale context.

Juist het feit dat er voor de overheidsjurist geen passend aanbod aan opleidingen bestond, is indertijd reden geweest om te komen tot een degelijke en samenhangende opleiding tot overheidsjurist. Die situatie is niet wezenlijk veranderd. Voor een passende opleiding voor overheidsjuristen worden duidelijke keuzes gemaakt in de opzet en het profiel van de opleiding.

1.4 Specifieke keuzes gebaseerd op het gewenste profiel van de opleiding

Het opleidingsprogramma onderscheidt zich van het bestaande opleidingsaanbod van de universiteiten niet alleen door het postinitiële karakter, maar ook door verdieping en specialisering, toepassing en probleemgerichtheid, multidisciplinariteit en verbreding.

Allereerst verdieping en specialisering in voor de overheidsjurist relevante juridische vakken. Dit betreft in het bijzonder staats- en bestuursrecht, Europees/internationaal recht, en onderdelen van het privaatrecht en strafrecht. Het gaat daarbij om verdieping van kennis die men op de universiteit al heeft verkregen. De verdieping zit steeds daar in dat specifiek wordt ingegaan op de relevantie van het onderwerp voor de overheidsjurist. Zo komt het onderwerp rechtsbescherming in de opleiding aan de orde. Bij de rechtsbescherming in het bestuursrecht gaat het dan om de wijze waarop deze in de praktijk kan worden geëffectueerd. Daarbij is het van belang om rekening te houden met alle betrokken belangen en belanghebbenden. Zo moet een overheidsjurist, werkzaam bij een toezichthouder, uiterst zorgvuldig te werk gaan bij bijvoorbeeld het opleggen van een bestuurlijke boete en daarbij alle rechtsstatelijke waarborgen in acht nemen.

De benadering van juridische kennis onderscheidt zich tevens door het perspectief van waaruit een vakgebied wordt gezien, te weten het perspectief van de overheid. In de universitaire juridische opleiding gaat het doorgaans om het vanuit het perspectief van de samenleving (individuen,

organisaties, bedrijven) juridisch beoordelen van het handelen van de overheid. In de opleiding tot overheidsjurist gaat het daarentegen tevens om het vanuit overheidsperspectief juridisch beoordelen van handelingen van individuen, organisaties en bedrijven. Het perspectief van de overheid brengt voorts een gerichtheid mee op het algemeen belang. Die gerichtheid kan tot andere overwegingen leiden dan die van een partijdig advocaat of een onafhankelijke casusgerichte rechter.

Het opleidingsprogramma onderscheidt zich voorts door de probleemgerichtheid en de aandacht voor de creatieve toepassing van juridische kennis in de politiek-bestuurlijke praktijk. Daarom is er in de opleiding ook veel ruimte voor inbreng van de eigen casuïstiek en ervaringen van de studenten. Om dezelfde reden vervullen overheidsjuristen met veel werkervaring regelmatig een rol als docent. Ook in vaardigheidstrainingen, stages, werkbezoeken en intervisiebijeenkomsten gaat het steeds om de (eigen) omgeving waarin het geleerde toegepast moet worden. Bovendien is er op het werk sprake van begeleiding door patroons en anderen die de trainees wegwijs maken.

Het accent op probleemgerichtheid en toepassing leidt tevens tot ruime aandacht in het opleidingsprogramma voor vaardigheden, zoals onderhandelen, presenteren. Daarnaast is er zowel in de opleiding als op het werk aandacht voor het vergroten van de politiek-bestuurlijke sensitiviteit. In de opleiding wordt ook systematisch aandacht geschonken aan de ontwikkeling van een professionele attitude als overheidsjurist. Wat dat concreet inhoudt komt in de opleiding ter sprake in colleges en werkstukken. Maar daarnaast tevens in het opstellen en onderhouden van een Persoonlijk OntwikkelingsPlan ("POP") en intervisiebijeenkomsten.

De opleiding wordt gekenmerkt door verbreding in die zin dat, naast de aandacht voor het positieve recht, tevens aandacht uitgaat naar rechtstheoretische en 'flankerende', niet-juridische benaderingen (rechtssociologie, rechtseconomie, politicologie en bestuurskunde). Ook de aandacht voor vaardigheden en de ontwikkeling van de professionele attitude van wetgevingsjuristen en hun beroepsethiek passen binnen dit kader.

De volgende subparagraaf gaat in op de multidisciplinariteit van de opleiding.

1.5 Multidisciplinariteit

Werken als overheidsjurist vereist een academisch niveau en kwaliteiten om multi- of interdisciplinaire vraagstukken op te lossen. Het recht is de basisdiscipline van overheidsjuristen, van wie de Rijksoverheid een juridische vooropleiding op academisch niveau verlangt.¹⁷ Verschillende rechtsgebieden zijn daarbij van groot belang voor de overheidsjurist. Dat geldt in het bijzonder voor het staatsrecht, het bestuursrecht, het recht ten aanzien van uitvoering, toezicht, handhaving en sanctionering van wetgeving, Europees recht en de verdragsrechtelijke mensenrechtenbescherming. Overheidsjuristen worden daarnaast met vraagstukken geconfronteerd die niet uitsluitend juridisch, maar veeleer multi- of interdisciplinair moeten worden benaderd, bijvoorbeeld bij beleidsadvisering, de toekenning van een subsidie of handhavend optreden. Daarbij moeten overheidsjuristen samen met andere deskundigen komen tot oplossingen voor concrete problemen. Voor die samenwerking met andere deskundigen is het op zijn minst noodzakelijk dat overheidsjuristen hun 'taal' verstaan, dat wil zeggen enig inzicht hebben in deze onderwerpen en op grond daarvan verantwoorde keuzes kunnen maken. In het bijzonder gaat het daarbij om sociaalwetenschappelijke deskundigheden, zoals (rechts)sociologische, politicologische en bestuurskundige invalshoeken. Ook (rechts)economische gezichtspunten zullen worden ingebracht. Afhankelijk van het onderwerp of het vraagstuk zullen ook andere deskundigen van zich laten horen, zoals ambtenaren met technische, financiële of fiscale expertise of inzicht en ervaring op het terrein van milieu, infrastructuur, arbeid, zorg, onderwijs of welzijn. In het opleidingsprogramma wordt daarom aan deze verschillende disciplines aandacht besteed als gebleken is dat deze voor meer studenten relevant zijn.

1.6 Dublin descriptoren

De masteropleiding kan ook worden beschreven in de termen van de Dublin descriptoren:

¹⁷ Vergelijk hierbij de toelatingseisen tot de opleiding in artikel 8 OER AvO: trainees dienen een doctoraal Nederlands recht of een universitaire juridische master te hebben behaald. Deze toelatingseisen komen overeen met de eisen die de ministeries al langer stellen aan overheidsjuristen.

- 'kennis en inzicht': de student leert een originele bijdrage te leveren aan de ontwikkeling of toepassing van ideeën met betrekking tot het recht, gebruikt door de overheid. Dat gebeurt niet in de setting van wetenschappelijk (universitair) onderzoek, maar in de praktijk van de overheid, waarin professionele vaardigheden vereist zijn, leidend tot rechtsontwikkeling.
- 'toepassing van kennis en inzicht': de student leert kennis en inzicht te benutten in nieuwe omstandigheden en een multidisciplinaire context. Bij overheidsjuristen is vaak sprake van 'nieuwe omstandigheden' doordat de maatschappij zich steeds ontwikkelt en nieuwe vraagstukken zich voortdurend aandienen, terwijl het recht daarmee gelijke tred dient te houden. Er is dan ook zelden sprake van routinematig werk binnen vaste kaders. Het multidisciplinaire aspect is hierboven al genoemd. Deze descriptor betreft daarnaast de integratie van kennis en de omgang met complexe materie, wat in het werk van de overheidsjuristen, die juridische inzichten tot gelding dienen te brengen in een complexe politieke, bestuurlijke en sociale werkelijkheid, vaak opgaat.
- 'oordeelsvorming': de student leert, rekening houdend met sociaal-maatschappelijke en ethische verantwoordelijkheden, verantwoorde besluiten te nemen en te motiveren, ook al is de daarvoor benodigde informatie onvolledig of beperkt. Ook daarvan is sprake bij overheidsjuristen, die delicate afwegingen maken tussen alternatieve opties, ook als informatie over de gevolgen van die afwegingen niet voldoende voorhanden is.
- 'communicatie': de student leert conclusies, motieven en overwegingen over te brengen. Communicatie over voorgenomen maatregelen of besluiten binnen de overheid en daarbuiten is bijzonder complex, zodat daaraan in modules, trainingen en de praktijk van het werk veel aandacht wordt besteed.
- 'leervaardigheid': de student wordt in staat gesteld zich zelfstandig verder te ontwikkelen door te reflecteren op de eigen werkzaamheden en te leren van eventuele fouten. Ook dat wordt beoogd met de opleiding, voor zover de student al niet zelf gericht is op het zich ontwikkelen tot een 'zelfsturende professional'.

BIJLAGE 3A: BEOOGDE EINDKWALIFICATIES MASTEROPLEIDING TOT WETGEVINGSJURIST

Gelet op het voorgaande gelden de volgende eindkwalificaties voor de masteropleiding.

A. Eindkwalificaties kennis en inzicht

De eindkwalificaties van de masteropleiding tot wetgevingsjurist ten aanzien van kennis en inzicht van de afgestudeerde zijn:

- A1. Kennis van en inzicht in aspecten van wetgeving en de wetgevingspraktijk van staatsrechtelijke, bestuursrechtelijke, Europeesrechtelijke en verdragsrechtelijke aard, alsmede van rechtstheoretische, rechtssociologische, rechtseconomische en politicologisch-bestuurskundige aard;
- A2. Inzicht in de samenhang van juridische en andere benaderingen van wetgeving in de politiek-bestuurlijke omgeving waarin wetgeving wordt voorbereid, tot stand komt en wordt uitgevoerd;
- A3. Inzicht in de verschillende functies van wetgeving in de Nederlandse samenleving en rechtsorde, mede gelet op internationale en Europese invloeden daarop, alsmede in de waarde van wetgeving in die samenleving en rechtsorde.

B. Eindkwalificaties vaardigheden en attitude

De eindkwalificaties van de masteropleiding tot wetgevingsjurist ten aanzien van vaardigheden en attitude van de afgestudeerde zijn:

- B1. Het vermogen zelfstandig feiten, wet- en regelgeving, jurisprudentie en literatuur te verzamelen die relevant zijn voor de oplossing van complexe maatschappelijke, politieke en juridische vraagstukken, en deze te analyseren, beoordelen en benutten in het kader van het werk als wetgevingsjurist;
- B2. Het vermogen samen met anderen, waaronder niet-juristen, gestructureerd en procesmatig te werken aan gemeenschappelijke doelen op wetgevingsterrein en resultaten te bereiken die voldoen aan juridische, beleidsmatige en politieke kwaliteitseisen;
- B3. Het vermogen zelfstandig te reflecteren op de eigen werkzaamheden en taakuitoefening, deze kritisch te waarderen en daarvan te leren voor toekomstige situaties;
- B4. Het vermogen in woord en geschrift te communiceren op een duidelijke, correcte en begrijpelijke wijze met allen die betrokken zijn bij een wetgevingsproject.

Vertaling van de eindkwalificaties in de opleiding en de toetsing

De eindkwalificaties zijn vertaald in de opleiding. In de eerste tabel gaat het om kwalificaties A1, A2 en A3, dat wil zeggen het doceren van kennis en inzicht in de modules van de masteropleiding. De juridische en niet-juridische aspecten die in kwalificatie A1 staan, zijn daarbij uit elkaar gehaald en verdeeld over de kolommen 1 tot en met 7; kwalificaties A2 en A3 vormen de kolommen 8 en 9.

Tabel 2. Vertaling eindkwalificaties in de opleiding, deel 1

Module	Kennis van en inzicht in aspecten van wetgeving								
	A1. Juridische en niet-juridische aspecten							A2. Samenhang	A3. Functie
	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Wetgeving in vogelvlucht	x						x	x	x
Kwaliteit van wetgeving	x	x		x	x		x	x	x
Terug naar de wetgevingspraktijk	x						x	x	x
Stijlen van wetgeving		x		x	x		x		x
Politicologie en bestuur					x		x	x	x
Rechtseconomie						x		x	x
Recht vanuit soc.-wet. gezichtspunt				x	x			x	x
Keuzevak Rechtsfilosofie				x	x				x
Staats- en bestuursrecht 1	x						x	x	x
Staats- en bestuursrecht 2	x								x
Rechtshandhaving en sanctionering	x	x	x						x
Europees recht 1 en 2		x	x				x	x	
Keuzevak Europees bestuursrecht	x	x							
Mensenrechten	x		x	x				x	x
EU-werkweek		x	x		x	x	x	x	
Werkbezoek Berlijn/Londen		x	x	x	x		x	x	x
Schrijfvaardigheid									
Presenteren									
Adviseren									
Onderhandelen									
Intervisie									
Stage bij TK en andere stage	x				x		x	x	x
Eindopdracht	x	(x)	(x)	x	(x)	(x)	x	x	x
	1. Staats- en bestuursrecht 2. EU recht 3. Verdragsrecht			4. Rechtstheorie 5. Rechtssociologie 6. Rechtseconomie 7. Politicologie/bestuurskunde					

De tweede tabel betreft de kwalificaties B1, B2, B3 en B4, dat wil zeggen de vaardigheden en attitude die in de modules getraind worden.

Tabel 3. Vertaling eindkwalificaties in de opleiding, deel 2

Module	Vaardigheden en attitude van wetgevingsjuristen			
	B1. Onderzoeken en alternatieven voorstellen	B2. Samenwerken in wetgevings- procedures	B3. Reflecteren, besluiten, evalueren en leren	B4. Communiceren
Wetgeving in vogelvlucht	x	x	x	
Kwaliteit van wetgeving	x		x	
Terug naar de wetgevingspraktijk	x	x	x	
Stijlen van wetgeving	x		x	
Politicologie en bestuur	x	x	x	
Rechtseconomie	x	x	x	
Recht vanuit soc.-wet. gezichtspunt	x	x	x	
Keuzevak Rechtsfilosofie	x		x	x
Staats- en bestuursrecht 1	x	x	x	
Staats- en bestuursrecht 2	x	x	x	
Rechtshandhaving en sanctionering	x	x		
Europees recht 1 en 2	x		x	
Keuzevak Europees bestuursrecht	x		x	
Mensenrechten	x	x	x	
EU-werkweek	x	x	x	x
Werkbezoek Berlijn/Londen	x		x	x
Schrijfvaardigheid	x		x	x
Presenteren			x	x
Adviseren	x	x	x	x
Onderhandelen	x	x	x	x
Intervisie		x	x	x
Stage bij TK en andere stage	x	x	x	x
Eindopdracht	x	x	x	x

De eindkwalificaties zijn ook verwerkt in het toetsplan (ter inzage op de leestafel).

BIJLAGE 3B: BEOOGDE EINDKWALIFICATIES MASTEROPLEIDING TOT OVERHEIDSJURIST

Gelet op het voorgaande gelden de volgende eindkwalificaties voor de masteropleiding.

A. Eindkwalificaties kennis en inzicht

De eindkwalificaties van de masteropleiding tot overheidsjurist ten aanzien van kennis en inzicht van de afgestudeerde zijn:

- A1. Kennis van en inzicht in de voor de (centrale) overheid relevante rechtsgebieden, in het bijzonder van staatsrechtelijke, bestuursrechtelijke, civielrechtelijke, Europeesrechtelijke en internationaalrechtelijke aard, alsmede kennis van en inzicht in aspecten van rechtsfilosofische, rechtssociologische en politicologisch-bestuurskundige aard;
- A2. Inzicht in de samenhang van juridische en andere benaderingen van recht in de politiek-bestuurlijke omgeving van de (centrale) overheid;
- A3. Inzicht in de verschillende functies van het recht in de Nederlandse samenleving en rechtsorde en de betekenis ervan voor de (centrale) overheid.

B. Eindkwalificaties vaardigheden en attitude

De eindkwalificaties van de masteropleiding tot overheidsjurist ten aanzien van vaardigheden en attitude van de afgestudeerde zijn:

- B1. Het vermogen zelfstandig feiten, wet- en regelgeving, jurisprudentie en literatuur te verzamelen die relevant zijn voor de oplossing van complexe maatschappelijke, 33 politieke en juridische vraagstukken, en deze te analyseren, beoordelen en benutten in het kader van het werk als overheidsjurist;
- B2. Het vermogen samen met anderen, waaronder niet-juristen, gestructureerd en procesmatig te werken aan gemeenschappelijke doelen en resultaten te bereiken die voldoen aan juridische, beleidsmatige en politieke kwaliteitseisen;
- B3. Het vermogen zelfstandig te reflecteren op de eigen werkzaamheden en taakuitoefening, deze kritisch te waarderen en daarvan te leren voor toekomstige situaties;
- B4. Het vermogen in woord en geschrift te communiceren op een duidelijke, correcte en begrijpelijke wijze met allen die betrokken zijn bij een project.

Vertaling van de eindkwalificaties in de opleiding en de toetsing

De eindkwalificaties zijn vertaald in de opleiding.

In de eerste tabel (zie volgende pagina) gaat het om kwalificaties A1, A2 en A3, dat wil zeggen het doceren van kennis en inzicht in de modules van de masteropleiding. De juridische en niet-juridische aspecten die in kwalificatie A1 staan, zijn daarbij uit elkaar gehaald en verdeeld over de kolommen 1 tot en met 7; kwalificaties A2 en A3 vormen de kolommen 8 en 9.

Tabel 2. Vertaling eindkwalificaties in de opleiding, deel 1

Module	Kennis van en inzicht in het werk van overheidsjuristen							
	A1. Juridische en niet-juridische aspecten						A2. Samenhang	A3. Functie
	1	2	3	4	5	6	8	9
Rollen en taken van overheidsjuristen	x					x	x	x
Verantwoord besluiten	x	x						x
Behandeling van klachten en geschillen	x	x	x		x		x	x
Overheid en privaatrecht		x			x			x
Politologie en bestuur					x	x	x	x
Recht vanuit soc.-wet. gezichtspunt				x	x		x	x
Keuzevak Rechtsfilosofie				x	x			x
Staats- en bestuursrecht	x					x	x	x
Rechtshandhaving en sanctionering	x	x	x					x
Europees recht 1 en 2		x	x			x	x	
Keuzevak Europees bestuursrecht	x	x						
Mensenrechten	x		x	x			x	x
EU-werkweek		x	x		x	x	x	
Werkbezoek Berlijn/Londen		x	x	x	x	x	x	x
Schrijfvaardigheid								
Presenteren								
Adviseren								
Onderhandelen								
Pleiten	x							
Intervisie								
Stages	x				x	x	x	x
Eindopdracht	x	(x)	(x)	x	(x)	x	x	x
	1. Staats- en bestuursrecht 2. EU recht 3. Verdragsrecht			4. Rechtstheorie 5. Rechtssociologie 6. Politologie / bestuurskunde				

De tweede tabel betreft de kwalificaties B1, B2, B3 en B4, dat wil zeggen de vaardigheden en attitude die in de modules getraind worden.

Tabel 3. Vertaling eindkwalificaties in de opleiding, deel 2

Module	Vaardigheden en attitude van overheidsjuristen			
	B1. Onderzoeken en alternatieven voorstellen	B2. Samenwerken	B3. Reflecteren, besluiten, evalueren en leren	B4. Communiceren
Rollen en taken van overheidsjuristen	x	x	x	x
Verantwoord besluiten	x		x	x
Behandeling van klachten en geschillen	x	x	x	x
Overheid en privaatrecht	x		x	
Politologie en bestuur	x	x	x	
Recht vanuit soc.-wet. gezichtspunt	x	x	x	
Keuzevak Rechtsfilosofie	x		x	x
Staats- en bestuursrecht	x	x	x	
Rechtshandhaving en sanctionering	x	x		
Europees recht 1 en 2	x		x	
Keuzevak Europees bestuursrecht	x		x	
Mensenrechten	x	x	x	
EU-werkweek	x	x	x	x
Werkbezoek Berlijn/Londen	x		x	x
Schrijfvaardigheid	x		x	x
Presenteren			x	x
Adviseren	x	x	x	x
Onderhandelen	x	x	x	x
Pleiten	x		x	x
Intervisie		x	x	x
Stages	x	x	x	x
Eindopdracht	x	x	x	x

De eindkwalificaties zijn ook verwerkt in het toetsplan (ter inzage op de leestafel).

BIJLAGE 4A: OVERZICHT VAN HET PROGRAMMA MASTEROPLEIDING TOT WETGEVINGSJURIST

Overzicht van modules

De opleiding duurt twee jaar. Het eerste jaar is het basisjaar, waarin het gaat om de 'essentie', dat wil zeggen de onderwerpen die je moet beheersen om als wetgevingsjurist te kunnen functioneren. Het tweede jaar is het verdiepingsjaar. Daarin gaat het om de onderwerpen die van belang zijn om beter te worden in de functie van wetgevingsjurist. De onderwerpen zijn verdeeld over modules, die gegroepeerd zijn in vijf clusters, als volgt:

Tabel 2: het curriculum

	Cluster Wetgeving	Cluster Context van wetgeving	Cluster Staats- en bestuursrecht	Cluster EU en internationaal recht	Cluster Vaardigheden
Basis	Wetgeving in vogelvlucht	Politologie en bestuur	Staats- en bestuursrecht I	Europees recht 1	Schrijfvaardigheid 1 en 2
	Kwaliteit van wetgeving	Rechtseconomie	Staats- en bestuursrecht II	Werkbezoek Berlijn	Presenteren Adviseren
Verdieping	Terug naar de wetgevingspraktijk	Recht vanuit sociaal-wetenschappelijk gezichtspunt	Rechtshandhaving en sanctionering	Europees recht 2	Onderhandelen Praktijkstage
	Stijlen van wetgeving			Mensenrechten	Andere stage
Keuze	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Rechtsfilosofie ▪ Effectiever regelgeven 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Gemeente in de teugels ▪ Europees bestuursrecht 		<ul style="list-style-type: none"> ▪ Telecommunicatierecht ▪ Cybersecurity 	
Eindopdracht					

Keuzemodules

Met ingang van het studiejaar 2015/2016 bevat het opleidingsprogramma ruimte voor keuze uit een aantal modules. Een aantal van deze modules was voorheen (onderdeel) van het verplichte programma, andere zijn afkomstig uit het programma met cursussen die de academie in open inschrijving aanbiedt. Andere wetgevingsjuristen of overheidsjuristen dan trainees nemen daarom ook deel aan deze keuzemodules.

Er moet voor (tenminste) 4 ec's aan keuzevakken worden gevolgd. Verderop in deze studiegids wordt uitgelegd wat precies de bedoeling is ten aanzien van de keuzevakken.

Stages

Elke trainee loopt een stage van een maand bij Bureau Wetgeving van de Tweede Kamer. Als de trainee is aangesteld bij de Tweede Kamer, wordt hij of zij voor drie maanden gedetacheerd bij een ministerie. Daarnaast doet elke trainee een andere stage. Dat kan een ruilstage zijn, wat wil zeggen dat hij of zij voor een maand van plaats verwisselt met een andere collega. Zo ziet iedere trainee ook hoe er op de andere deelnemende ministeries gewerkt wordt. De stage kan, in overleg met de opleidingscoördinator, ook anders worden ingevuld, bijvoorbeeld door een stage bij een uitvoeringsinstantie of toezichthouder.

Studiepunten en studie-uren

Iedere geaccrediteerde masteropleiding moet minimaal 60 studiepunten beslaan. Deze studiepunten, of ec's, worden bepaald volgens het Europees Systeem voor de overdracht en de accumulatie van

studiebelastingpunten (in het Engels: *European Credit Transfer System*). Eén ec staat voor 28 studie-uren, die ingevuld kunnen worden met contacturen en uren voor zelfstudie. De opleiding van de academie is iets omvangrijker dan dit minimum en beslaat maximaal 64 ec's.

De modules zijn verdeeld in contacturen en zelfstudie-uren. Contacturen zijn de uren dat de trainee op de academie moet zijn. Voor de bijeenkomsten geldt namelijk een aanwezigheidsverplichting. Tentamens die op de academie gemaakt moeten worden, worden ook aangemerkt als contacturen. Zelfstudie-uren betreffen de uren waarop men niet op de academie moet zijn, maar zelfstandig werkt aan de opleiding. Het gaat daarbij in het bijzonder om de voorbereiding van de bijeenkomsten en de tentamens alsmede het maken een opdracht die ter voorbereiding of afsluiting van een module moet worden gemaakt. Begeleiding door de patroon of begeleider op het werk kan ook onder de zelfstudie-uren vallen.

In het onderstaande overzicht staan de modules vermeld met de daarbij behorende studiepunten en de ermee corresponderende studie-uren.

Tabel 3: Modules, studiepunten en studie-uren

Module	ec's	studie-uren
Cluster Wetgeving:	10	280
Wetgeving in vogelvlucht	4	112
Kwaliteit van wetgeving	2	56
Terug naar de wetgevingspraktijk	2	56
Stijlen van wetgeving	2	56
Cluster Context van wetgeving:	6	168
Politicologie en bestuur	2	56
Rechtseconomie: aanbevelingen voor de wetgever	2	56
Recht vanuit sociaal-wetenschappelijk gezichtspunt	2	56
Cluster Staats- en bestuursrecht:	11	308
Staats- en bestuursrecht 1	4	112
Staats- en bestuursrecht 2	4	112
Rechtshandhaving en sanctionering	3	84
Cluster EU en internationaal recht:	12	336
Europees recht 1 en 2	5	140
Mensenrechten	4	112
Werkbezoek en werkweek	3	84
Cluster Vaardigheden:	7	196
Schrijfvaardigheid 1 en 2	2	56
Presenteren, Adviseren en Onderhandelen	2	56
Intervisie	1	28
Praktijkstage en andere stage	2	56
Eindopdracht	11	308
Tussentotaal	57	1596
Keuzevakken: kies uit aanbod voor 4 ec's	4	112
Eindtotaal	61	1708

BIJLAGE 4B: OVERZICHT VAN HET PROGRAMMA MASTEROPLEIDING TOT OVERHEIDSJURIST

De opleiding duurt twee jaar. Het eerste jaar is het basisjaar, waarin het gaat om de 'essentie', dat wil zeggen de onderwerpen die je moet beheers om als overheidsjurist te kunnen functioneren. Het tweede jaar is de het verdiepingsjaar. Daarin gaat het om de onderwerpen die van belang zijn om beter te worden in de functie van overheidsjurist.

De onderwerpen zijn verdeeld over modules, die gegroepeerd zijn in vier clusters, als volgt:

Tabel 2: het curriculum

	Cluster Democratie en rechtsstaat	Cluster Overheidsrecht	Cluster EU en Internationaal recht	Cluster Vaardigheden
Basis	Rollen en taken van overheidsjuristen	Verantwoord besluiten	Europees recht 1	Presenteren
	Staats- en bestuursrecht	Behandeling van klachten en geschillen	Werkbezoek buitenland en werkweek in Den Haag	Schrijfvaardigheid 1 en 2
	Politologie en bestuur	Regelgeving		Adviseren
Verdieping	Recht vanuit sociaal-wetenschappelijk gezichtspunt	Rechtshandhaving en sanctionering Overheid en privaatrecht	Europees recht 2 Internationaal recht en bestuur Mensenrechten	Pleiten Onderhandelen Praktijkstage Andere stage
	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Rechtsfilosofie ▪ Effectiever regelgeven 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Wetgeving en rechtstoepassing ▪ Gemeente in de teugels ▪ Europees bestuursrecht 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Telecommunicatierecht ▪ Cybersecurity 	
	Eindopdracht			

Keuzemodules

Met ingang van het studiejaar 2015/2016 bevat het opleidingsprogramma ruimte voor keuze uit een aantal modules. Een aantal van deze modules was voorheen (onderdeel) van het verplichte programma, andere zijn afkomstig uit het programma met cursussen die de academie in open inschrijving aanbiedt. Andere wetgevingsjuristen of overheidsjuristen dan trainees nemen daarom ook deel aan deze keuzemodules.

Er moet voor (tenminste) 4 ec's aan keuzevakken worden gevolgd. Verderop in deze studiegids wordt uitgelegd wat precies de bedoeling is ten aanzien van de keuzevakken.

Stages

Gedurende de opleiding volgt de trainee overheidsjurist twee stages. De trainee werkt ten minste één maand bij een andere relevante overheidsinstantie (dat kan ook een orgaan zijn van de decentrale of gedeconcentreerde overheid). Tevens is in de opleiding ruimte gereserveerd voor nog een stage van ten minste één maand. Dat kan een ruilstage zijn, wat wil zeggen dat hij of zij voor een maand van plaats verwisselt met een andere collega. Zo ziet iedere trainee ook hoe er op de andere deelnemende ministeries gewerkt wordt. De stage kan, in overleg met de opleidingscoördinator, ook anders worden ingevuld.

Studiepunten en studie-uren

Iedere geaccrediteerde masteropleiding moet minimaal 60 studiepunten beslaan. Deze studiepunten, of ec's, worden bepaald volgens het Europees Systeem voor de overdracht en de accumulatie van studiebelastingpunten (in het Engels: European Credit Transfer System). Eén ec staat voor 28 studie-uren, die ingevuld kunnen worden met contacturen en uren voor zelfstudie.

De modules zijn verdeeld in contacturen en zelfstudie-uren. Contacturen zijn de uren dat de trainee op de academie moet zijn. Voor de bijeenkomsten geldt namelijk een aanwezigheidsverplichting. Tentamens die op de academie gemaakt moeten worden, worden ook aangemerkt als contacturen. Zelfstudie-uren betreffen de uren waarop men niet op de academie moet zijn, maar zelfstandig werkt aan de opleiding. Het gaat daarbij in het bijzonder om de voorbereiding van de bijeenkomsten en de tentamens alsmede het maken een opdracht die ter voorbereiding of afsluiting van een module moet worden gemaakt. Begeleiding door de patroon of begeleider op het werk kan ook onder de zelfstudie-uren vallen.

In het onderstaande overzicht staan de modules vermeld met de daarbij behorende studiepunten en de ermee corresponderende studie-uren.

Tabel 3a: Modules, studiepunten en studie-uren voor groep 7¹

Module	ec's	studie-uren
Cluster Democratie en rechtsstaat:	11	308
Burger en Overheid	3	84
Staatsrecht	4	112
Politologie en bestuur	2	56
Recht vanuit sociaal-wetenschappelijk gezichtspunt	2	56
Cluster Overheidsrecht:	14	392
Awb vanuit overheidsperspectief	4	112
Regelgeving	3	84
Rechtshandhaving en sanctionering	3	84
Overheid en privaatrecht	4	112
Cluster EU en internationaal recht:	13	364
Europees recht 1 en 2	5	140
Internationaal recht en bestuur	2	56
Mensenrechten	4	112
Werkbezoek en werkweek	3	84
Cluster Vaardigheden:	8	224
Presenteren, Pleiten, Onderhandelen en Adviseren	3	84
Schrijfvaardigheid 1 en 2	2	56
Intervisie	1	28
Praktijkstage en ruilstage	2	56
Eindopdracht	11	308
Tussentotaal	57	1596
Keuzevakken: kies uit aanbod voor 4 ec's	4	112
Eindtotaal	61	1708

*1 Omdat er verschuivingen zijn in het programma voor groep 8, wordt hier de puntenverdeling voor beide groepen apart gegeven.

Tabel 3b: Modules, studiepunten en studie-uren voor groep 8

Module	ec's	studie-uren
Cluster Democratie en rechtsstaat:	9	280
Rollen en taken van overheidsjuristen	2	56
Staats- en bestuursrecht	3	84
Politologie en bestuur	2	56
Recht vanuit sociaal-wetenschappelijk gezichtspunt	2	56
Cluster Overheidsrecht:	15	420
Verantwoord besluiten	3	84
Behandeling van klachten en geschillen	3	84
Regelgeving	2	56
Rechtshandhaving en sanctionering	3	84
Overheid en privaatrecht	4	112
Cluster EU en internationaal recht:	14	392
Europees recht 1 en 2	5	140
Internationaal recht en bestuur	2	56
Mensenrechten	4	112
Werkbezoek en werkweek	3	84
Cluster Vaardigheden:	8	224
Presenteren, Pleiten, Onderhandelen en Adviseren	3	84
Schrijfvaardigheid 1 en 2	2	56
Intervisie	1	28
Praktijkstage en ruilstage	2	56
Eindopdracht	11	308
Tussentotaal	57	1596
Keuzevakken: kies uit aanbod voor 4 ec's	4	112
Eindtotaal	61	1708

BIJLAGE 5: BEZOEKPROGRAMMA

Maandag 26 juni 2017		
8.45	9.00	Aankomst panel en kennismaking
9.00	11.15	Vorbereidend overleg en inzien documenten
11.15	11.30	Pauze
11.30	12.15	Gesprek met inhoudelijk verantwoordelijken: Bert Niemeijer, Nico Florijn, Barbara van der Kleij
12.15	13.00	Overleg panel; lunch
13.00	13.45	Gesprek met studenten opleiding Wetgevingsjurist: 1e jaars: Coen Vernooij, Petronilla Hage, Korné Boerman 2e jaars: Noortje de Jong, Gideon van Meijeren, Janneke van Moorsel
13.45	14.00	Overleg panel
14.00	14.45	Gesprek met docenten opleiding Wetgevingsjurist: Monique Wesselink, Rianne Jacobs, Wim Voermans, Erland Swaving, Pauline Westerman, Sylvia Wortmann
14.45	15.00	Overleg panel
15.00	15.45	Gesprek met studenten opleiding Overheidsjurist: 1e jaars: Nikki Leander, Yannick Bijl, Thera Jongenelen 2e jaars: Emmy Heijmans, Floris van Stralen, Maartje de Jeu
15.45	16.00	Overleg panel
16.00	16.45	Gesprek met docenten opleiding Overheidsjurist: Paul van der Flier, Sybe de Vries, Danielle Wenders, Pien van der Eijnden, Gerrit van der Veen, Marianne van der Zande
16.45	17.00	Overleg panel
17.00	17.45	Gesprek met leden van de examencommissie: Martin Kuijer, Paul Zoontjens, Esther Smeitz-Cohen, Tineke Witberg
17.45	18.15	Gesprek met alumni OJ & WJ: Kavita Soekhal, alumna OJ, Wubbo Wierenga, alumnus OJ, Chanella Mackay, alumna OJ, Pim Beirnaert, alumnus WJ, Charlotte Duijf, alumna WJ, Lotte van der Laan, alumna WJ
19.00	21.00	Diner
Dinsdag 27 juni 2017		
09.00	10.00	Overleg panel en inzien documenten; spreekuur (09.30-10.00)
10.00	10.45	Gesprek met leden van de Opleidings- en Curriculumcommissie + studentgeleding: Frank van Ommeren, Ellen de Bruin, Wendy Hofmans, Bert Jan Clement, Luc Verhey
10.45	11.00	Overleg panel
11.00	11.45	Gesprek met vertegenwoordigers van het werkveld: Anneke van Dijk, Ernst-Paul Nas, Jan Veringa, Ellen Kiersch, Ankie Meijer, Rien den Boer
11.45	13.30	Overleg panel; lunch
13.30	14.00	Eindgesprek met formeel verantwoordelijken: Ralph Pans, Bert Niemeijer, Nico Florijn, Liesbeth Heessels
14.00	16.30	Opstellen voorlopige bevindingen
16.30	16.45	Mondelinge rapportage voorlopige bevindingen
17.00		Vertrek

BIJLAGE 6: BESTUDEERDE EINDWERKEN EN DOCUMENTEN

Eindwerken

Het panel heeft voorafgaand aan het bezoek de eindwerken bestudeerd van afgestudeerden met de volgende studentnummers:

Masteropleiding tot Wetgevingsjurist

01-13	03-13	05-13
06-13	07-13	09-13
10-13	01-14	02-14
03-14	04-14	05-14
08-14	09-14	10-14

Masteropleiding tot Overheidsjurist

1-OJ5	2-OJ5	3-OJ5
6-OJ5	7-OJ5	10-OJ5
11-OJ5	1-OJ6	2-OJ6
3-OJ6	4-OJ6	7-OJ6
8-OJ6	9-OJ6	10-OJ6

Vakkenselectie

Masteropleiding tot Wetgevingsjurist: Wetgeving in vogelvlucht (basisvak), Rechtsfilosofie (keuzevak) en Stijlen van Wetgeving (verdiepingsvak).

Masteropleiding tot Overheidsjurist: Verantwoord besluiten (basisvak), Overheid en privaatrecht (verdiepingsvak) en Europees Bestuursrecht (keuzevak).

Leestafel / digitaal

Het panel heeft tijdens het bezoek onder meer de volgende documenten bestudeerd (deels in *hard copy* en deels via de elektronische leeromgeving):

Organisatie van de Academie voor Wetgeving en de Academie voor Overheidsjuristen

- Statuten van de Stichting Recht en Overheid
- Jaarverslagen 2015 en 2016
- Verslagen recente vergaderingen
 - Bestuur
 - Deelnemersraad
 - Opleidings- en Curriculumcommissie
 - Studentenuverleg
 - Toetsingsoverleg
 - Patroonsbijeenkomsten
 - Academienetwerk

Selectieprocedure

- Competenties getoetst in het kader van de selectieprocedure
- Planning selectieprocedure 2017
- Sollicitatieformulier 2017
- Schrijfproef 2017

Programmering

- Evaluatiegegevens over
 - opleiding tot wetgevingsjurist, 2015-2016
 - opleiding tot overheidsjurist, 2015-2016
- Startdocument opleidingscoördinator

Toetsing

- Toetsbeleidsplan
- Reglement examencommissie
- Verslag vergadering examencommissie
- Jaarverslag examencommissie
- Toetschecklists*
- Standaard instructie schriftelijke tentamens*
- Standaard instructie opdrachten*
- Toetsplan opleiding
- Toetsevaluatie*
- Toetstoelichting
- Beleid voor het voorkomen van examenfraude en plagiaat
- Beoordelingsschema eindopdracht
- Opdrachtomschrijving eindopdracht

* Deze documenten worden gepresenteerd in de context van de toets waarbij ze zijn gebruikt.

